

BÜYÜK BRİTANYA VE KUZEY İRLANDA BİRLEŞİK KRALLIĞINDA ULUS DEVLETİN OLUŞUMU VE SORUNLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Hakan ÖZDEMİR

İnönü Üniversitesi İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü
hakan.ozdemir@inonu.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada Birleşik Krallık'ta ulus devletinin oluşumu ve sorunlarının dönemler halinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla sürdürülen çalışmada, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada öncelikle Birleşik Krallık'ın ulus devlet profili betimlenmiştir. Daha sonra da Birleşik Krallık'ta ulus devletinin oluşumu ve sorunları, tarihsel dönemler halinde ele alınmıştır. Çalışmanın sonunda şu bulgu ve sonuçlara ulaşılmıştır: Kapitalistleşmenin ve toplumsal entegrasyonun erken dönemde sağlandığı Birleşik Krallık, güçlü bir merkezîyetçilikten ve asimilasyunculuktan sürekli kaçınmıştır. Esnek bir anayasal devlet yapısına sahip olan Birleşik Krallık'ta ulusçuluk, eşitlikçi ve barışçıl nitelikler arz etmektedir. Westminster Modeli'ni günün koşullarına göre revize eden Birleşik Krallık, Kuzey İrlanda Sorunu gibi kronikleşen tarihsel sorunlarını siyasi diyalog ve ekonomik tedbirlerle çözüme yoluna gitmiştir. Parlamenter demokrasinin kökleştiği Birleşik Krallık, Avrupa Bütünleşmesi konusunda da Avrupalı devletlerden farklı bir tutum izlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Birleşik Krallık, Ulusçuluk, Ulus Devlet, Westminster Modeli.

AN EVALUATION ON THE FORMATION AND PROBLEMS OF A NATION-STATE IN THE UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND

ABSTRACT

In this study, the aim was to examine the formation and problems of a nation-state in the United Kingdom in periods. For this purpose, historical and descriptive research methods were made use of. In the study, firstly, the nation-state profile of the United Kingdom was defined. Then, the formation and problems of the nation-state in the United Kingdom were investigated in periods. The following result was obtained at the end of the study: The United Kingdom, where capitalization and social integration were ensured in early periods, always avoided strong centralization and assimilation. In the United Kingdom, which adopts a flexible constitutional state structure, nationalism has equalitarian and peaceful characteristics. The United Kingdom revised the Westminster Model according to the conditions of our present day, and solved her historical and chronic problems like Northern Ireland with political dialogue and economic measures. The United Kingdom where democracy has strong roots, followed a different route than other European states in the integration of Europe.

Keywords: The United Kingdom, Nationalism, Nation-State, Westminster Model.

1. GİRİŞ

İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda sınırlarını kapsayan Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı¹, demokratik parlamenter yönetim sisteminin ilk örneğini teşkil etmektedir. Aynı zamanda dünyanın ilk kapitalistleşen ve sanayileşen ülkesi olan Birleşik Krallık, liberal düşüncenin de ana vatanı sayılmaktadır. Uzun bir evrimsel sürecin sonunda şekillenen, dengeli bir ulus devlet yapısına sahip olan Birleşik Krallık; bölgesel farklılıklara, hukukun üstünlüğüne ve zengin geleneksel uygulamalara dayanan bir anayasal monarşidir. Ulus devlet ve ulusçuluğun varolan devlet geleneğiyle uyumlu bir şekilde geliştiği Birleşik Krallık'ta, güçlü bir merkezileşmeden ve asimilasyondan kaçınılmıştır. Sahip olduğu esnek anayasal devlet yapısı sayesinde rejimi değişimlere kolayca ayak uydurabilen Birleşik Krallık, son dönemlerde bazı kronikleşen tarihsel sorunlarıyla da cesurca yüzleşebilmiştir.

Birleşik Krallık'ta ulus devletin oluşumu ve sorunlarının dönemler halinde irdelenmesinin amaçlandığı bu çalışma, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak sürdürülmektedir. Bu amaçla Birleşik Krallık'ta ulus devletin profili, tarihsel gelişimi ve sorunları ele alınacaktır. Çalışma şu şekilde organize edilmiştir: Takip eden ikinci bölümde, Birleşik Krallık'ın ulus devlet profiline; üçüncü bölümde ise, Birleşik Krallık'ta ulus devletin tarihsel gelişimi ve sorunlarına değinilerek çalışma sonuç kısmıyla tamamlanacaktır.

2. BÜYÜK BRİTANYA VE KUZAY İRLANDA BİRLEŞİK KRALLIĞI'NIN ULUS DEVLET PROFİLİ ÜZERİNE

Ulus devlet, Sanayi Devrimi'nin ve liberalizmin ana vatanı sayılan Birleşik Krallık'ın (ve Fransa'nın) tarihsel deneyimine önemli düzeyde bağımlı olan yapay bir üründür (Wallace, 2005: 45). Ulus devletin ideolojisi olan ulusçuluğun Birleşik Krallık'ta doğuşu ise, Fransa, Hollanda, İsviçre ve ABD gibi Batı ülkeleriyle benzer şekilde siyasi bir olay olarak nitelendirilebilir. Birleşik Krallık'ta ulus, ulusçuluk doğmadan önce varolan ya da ulusal hareketle eşzamanlı olarak beliren bir olgu şeklinde tezahür etmiştir. Böylece ulusçuluğun daha geç ortaya çıktığı Orta ve Doğu Avrupa veya Asya Kıtası'ndaki siyasi-toplumsal gelişimlerini henüz tamamlamayan toplumlardaki gibi, varolan devlet geleneğine karşı, onunla çatışarak gelişen bir ulusçuluk serüveni yaşanmamıştır. Aksine ulusçuluğu destekleyecek bir kitlenin (ulusun) daha evvel mevcudiyet kazandığı (Brubaker, 2010: 10) Birleşik Krallık'ın bulunduğu adada tecrit edilmişlik, pekin bir krallığın ortaya çıkmasını ve bütünleştirilmesini kolaylaştırmıştır. 1066 tarihli Norman Fethi'nin ardından bütün ülkeye yayılan Kraliyet otoritesi, 13. yüzyıldan itibaren Norman-Fransız ve Anglosakson öğeleri birbiriyle kaynaştıran ve İngiliz tacının bütün uyrukları tarafından İngiliz topluluğuna uygun görülen bir yönetim şekli olmuştur. Ayrıca Kelt Kuşağı'nın –İrlanda, Galler ve İskoçya- baskısı ve Birleşik Krallıkla Fransa'yı yüzlerce yıl azılı düşmanlar haline dönüştüren İngiliz tacının kıtadaki mirası için verilen savaş da Birleşik Krallık'ın kendi içindeki birliğini sağlayan bir diğer faktör olarak değerlendirilebilir. Dinde birlik ve konuşulan dilin standartlaştırılması çabalarının bir arada gittiği Birleşik Krallık'ta (Schulze, 2005: 115-123), taç, ulus ve mezhebin aynılığı, toplumsal entegrasyonu

¹ Bu çalışmada Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'nın uzun adı yerine, Birleşik Krallık ifadesi tercih edilmiştir.

hızlandırmıştır. Birleşik Krallık'ta ulusun yapılanmasında dil ve dinin yanında, müşterek geçmiş, müşterek fedakârlıklar ve müştereken atılmış büyük adımlara dair bilinç de önemli rol oynamıştır. Ülkede herkes için olmasa bile, erken dönemde siyasi tabakalar, soylular, ruhban sınıfı, saray ve en azından ticaret şehirlerindeki bireyleri kapsayan bir kültür çevresi oluşmuştur. Ülkedeki siyasi müesseseler, yani Kraliyet ve Parlamento, İngilizlerin ulus olması için gereken şartları ve çerçeveyi yaratmıştır. Bu ulus da kamu kurumlarını meşrulaştırmış ve sağlam temellere oturtmuştur. Bu yüzden Birleşik Krallık'ta Fransa'da olduğu gibi, büyük kitle hareketleri ve çalkantılar yaşanmamıştır (Koçdemir, 2004: 223).

Birleşik Krallık'ta güçlü bir merkezîyetçilikten sürekli uzak durulmuştur. Çünkü henüz merkezîyetçi krallıkların kurulması döneminde Galler, İskoçya ve İrlanda asimile edilmek/yutmak istendiyse de iç ortam ve koşullar bunun gerçekleşmesini önlemiştir. Özellikle İskoç ve İrlanda aristokrasisi, İngiltere'nin işgal ve asimilasyon çabalarına ciddi manada direnmiştir. Ayrıca İngiliz burjuvazisinin çok erken dönemde güçlenerek bütün bu bölgeleri ekonomik ve kültürel bakımlardan etkisi altına almayı başarmasından dolayı, asimilasyon uygulanmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Birleşik Krallık'ta burjuvazi, Fransa örneğinin aksine, aristokrasiyi bir devrimle alt edip, iktidarı zapt etmemiştir (Oran, 2009). Birleşik Krallık'ta geçiş, bir evrim biçiminde gerçekleşmiştir. Çünkü Birleşik Krallık her yerden önce, henüz feodal sistem döneminde iktidarı sınırlama yoluna başvurmuştur. Bunun en iyi bilinen ve çok atıf yapılan adımını, Magna Carta teşkil etmektedir. Kralın yürütmeye ilişkin yetkilerini yasalara uygun biçimde kullanmaması halinde feodal beylere başkaldırma hakkını tanıyan, kralın olağanüstü vergileri tek başına koyamayacağını (Çam, 2000: 16), kralın feodal beylere toprak ve himaye sağlamasını, feodal beylerin de ihtiyaç duyulduğunda krala askeri hizmet tedarikini öngören 15 Haziran 1215 tarihli Magna Carta ile kral mutlak idareci bir pozisyondan eşitler arasında birinci olma yoluna gitmiştir (Yayla, 2014: 99).

Monarkın idaresinin hukuktan üstün olmayacağını belirten Magna Carta, Parlamenter yönetim sistemlerinin anası olarak kabul edilen Birleşik Krallık parlamenter rejimin ortaya çıkışı bakımından bir milat olarak kabul edilmektedir (Kama, 2016: 165). Birleşik Krallık parlamenter rejimi (Westminster Modeli); Magna Carta'dan bugüne yüzyıllar içerisinde şekillene gelen, parlamento egemenliğine dayanan, zamanla demokratiklik ögesi giderek belirginleşen, gelenekten gelen tecrübenin son derece önemsendiği, dünyada birçok ülkede farklı yönleriyle örnek alınan bir sistemdir. Yasama ve yürütme erklerinin ayrılığı yerine, söz konusu erklerin kaynaşmasının yaşandığı sistem, erkler ayrılığı açığını hukukun üstünlüğüne duyulan derin saygı ve demokratik geleneğe olan bağlılıkla özümsemiş siyasal kültürle kapatmaktadır (Bilgin, 2015: 231). Kuvvetler Ayrılığı Teorisi'nin geleneksel, monarşik ve üniter yapı kapsamında uygulandığı Birleşik Krallık (Arslan, 2013: 39), günümüzde 'anayasal monarşi' olarak tanımlanan bir rejime sahiptir. Geleneksel ve yeni kurumların iç içe geçtiği bir yürütme yapısına sahip olan Birleşik Krallık'ta, Taç-Kral ya da Kraliçe tüzel kişilik olarak yürütme erkini temsil etmektedir. Ancak Kraliyet makamı devleti temsil eden sembolik bir kurum olup, yürütmenin güç merkezini Avam Kamarası'na karşı sorumlu olan çift parti sistemli hükümet, özelde de bizzat başbakanının kendisi teşkil etmektedir (Alkan, 2013: 79). Başkanlık sistemine nazire olsun diye 'başbakanlık sistemi' olarak da adlandırılan (Yayla, 2014: 103) bu sistemde, yazılı bir anayasa bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle Birleşik Krallık, dünyada görenekssel anayasa düzenine bağlı kalan birkaç ülkeden biri olup, yasalar, içtihatlar ve anayasal görenekler

anayasanın kaynaklarını oluşturmaktadır (Eroğul, 2001: 3). Roskin (2011: 37)'in belirttiği gibi, eklektik niteliği Birleşik Krallık Anayasası'na esneklik kazandırmaktadır. Atıfta bulunulacak tek bir belgenin olmamasından dolayı da hiçbir şey anayasal değil diye duyurulamaz. Böylece Parlamento, özellikle de Avam Kamarası, Birleşik Krallık siyasi sistemini bir sistem krizi yaşanmadan, zaman içinde değiştirme olanağına kavuşmakta, gerek gördüğü bir yasaı kabul etmektedir.

Birleşik Krallık'ta rejimi değişikliklere uyum konusunda esnek kılan ve parlamentonun çözüm yeteneğini artıran esnek anayasal devlet yapısı, beraberinde bazı tartışmaları da getirmektedir. Ülkede yazılı bir anayasanın bulunmamasının doğal bir sonucu olarak kurumsallaşmış bir anayasaya uygunluk denetiminin (anayasa yargısının) bulunmaması, tartışılan hususların başında gelmektedir. Bu yüzden her ne kadar 2009 yılında Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi kurulmuş olsa da bu mahkeme henüz tam anlamıyla anayasa mahkemesi yetkilerine sahip olamamıştır (Alkan, 2013: 98). Ancak bu durum, zamanla Westminster Modeli'n de değişime uğradığını göstermektedir. Değişen bu haliyle Birleşik Krallık rejiminin yürütme erkinin tek bir partide ve dar çoğunluk seçim usulüyle iktidara gelen hükümetlerde toplandığı, temel olarak iki partili bir sistemi doğuran, anayasal esnekliğe sahip, merkezi ve üniter bir devlet yapısı formuna kavuştuğu söylenebilir (Kama, 2016: 196-197). Ancak Birleşik Krallık'ın yönetsel yapısına yakından bakıldığında, Ülkenin aşağı-yukarı bir federal sistem gibi görüldüğü söylenebilir. Özellikle İskoçya ve Kuzey İrlanda, bu bakımdan dikkat çekicidir (Yayla, 2014: 105). Bu ülkelerden İskoçya, kendi yasa ve eğitim sistemine sahip olduğu gibi, Birleşik Krallık Parlamentosu'nun müdahale alanı dışında yer almaktadır. Ayrı bir yaşam tarzına ve kültürel kimliğe sahip olan İskoçlar, özelliklerini tek bir federal devlet altında anayasal güçler ayrılığıyla değil, aynı zamanda İngiltere ve İskoçya arasında yapılan Birlik Sözleşmesi ile kullanmaktadır. Galler ve Kuzey İrlanda da bu imtiyazların çoğuna sahiptir. Örneğin: Buralarda devlet sermayeli Anglikan, Katolik ve Yahudi dini okulları bulunmaktadır. Musevilere ait mahkemelere yer verilmekte ve tarafların talebi üzerine aralarındaki anlaşmazlıklar bu mahkemelerde çözüme kavuşturulmaktadır. Ayrıca Birleşik Krallık, tüm yurttaşların aynı sivil hukuka tabi olması zorunluluğunu da benimsememektedir. Kısacası Birleşik Krallık, tabii olduğu genel hukukun, geleneklere, bölgesel farklılıklara ve hatta modern öncesi çoğu uygulama ve göreneklere dayandırılmasına olanak sağlayan bir ülkedir (Durgun, 2000: 119-120).

Birleşik Krallık üniter devlet uygulaması kadar, vatandaşlığa kabul uygulamaları bakımından da farklı bir örnek oluşturmaktadır. Örneğin: Vatandaşlığın genişlemesine izin veren ve savaş sonrası göçmenliğin kabulüne onay veren Almanya'nın aksine, vatandaşlığın daralmasını öngören uygulamalara gidilmektedir. Ülkedeki vatandaşlık uygulamaları göçmenleri birleştirmeye yardım anlamına gelmemektedir. Aksine göçmenleri kontrol etmek ve göçleri birleştirmek amacıyla konuşlandırılan 'iç seçkinci' ve 'dış seçkinci' vatandaşlık anlayışlarını benimseyen ikili bir doğaya sahiptir. Her ne kadar Birleşik Krallık ulusu, etnik köken veya ırklar tarafından ayrılan gruplarla yaşayacak kadar esnek veya belirsiz bir yapıya sahip olsa da (Joppke, 1999: 223-224) Ülkenin göç politikaları son yıllarda giderek katılaşmaktadır. Günümüzde sığınmacılara ve mültecilere büyük bir hoşgörüsüzlük göstermekte olan Birleşik Krallık, Avrupa Birliği (AB) vatandaşı olmayan ve Ülkeye okumak veya çalışmak için gelenlere de dozajı giderek sertleşen göç politikaları uygulamaktadır (Şentek, 2015).

Göç ve vatandaşlık politikalarının yanı sıra, Birleşik Krallık'ın Avrupa Bütünleşmesi sürecindeki konumuna da değinilerek bu bölümün sonlandırılması düşünülmektedir. Her ne kadar Avrupa'da birlik yaratma düşüncesi bu kıtada devletlerin ortaya çıkmasıyla eş zamanlı olarak belirse de söz konusu düşünce II. Dünya Savaşı dönemi şartlarında ciddi olarak ele alınabilmiştir. Bu dönemde İngiliz devlet adamı Winston Churchill tarafından bir Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulmasının önerilmesine rağmen Birleşik Krallık, Uluslar Topluluğu (Commonwealth) ile ayrı bir birlik çatısı altında toplanmayı uygun bulmuştur. 1948 yılında Brüksel Anlaşması ile Batı Avrupa Birliği'nin kurucu üyeleri arasında yer alan Birleşik Krallık, Paris Anlaşması ile 1952 yılında kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'na katılmamıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nu kuran Roma Anlaşmaları'nın imzalanması üzerine de bu oluşuma alternatif olarak Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA)'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Ancak daha sonraki dönemde ucuz hammadde ve pazar kaynakları bakımından geleneksel ekonomik üstünlüklerini yitirmeye başlaması üzerine, AET'ye üyelik girişimlerinde bulunmuştur (Karluk, 2014: 3-4, 13, 85). AET'ye tam üyeliği iki kez (1963 ve 1967'de) Fransa tarafından veto edilen Birleşik Krallık, Toplulukla 1972 yılında imzalanan Katılım Anlaşması'nın akabinde, 1 Ocak 1973'te tam üyelik statüsünü elde etmiştir (Dura ve Atik, 2003: 270). Topluluğun ilk kuruluşundan bu yana federal eğilimlere karşı çıkan Birleşik Krallık, Topluluğa üye ülkelerin Avrupa bütünleşmesi hedefleri içinde adeta bir menüden seçercesine çıkarlarına en uygun hedefleri saptamaları ve bütünleşmenin bu boyutlarını benimsemeleri gerektiğini ileri sürmüştür. 'Seçmeli Avrupa Yaklaşımı' olarak adlandırılan bu yaklaşımı benimseyen Birleşik Krallık, asgari politikalar üzerinde yükselen ve farklılıklar gösteren bir bütünleşme düzeyini (Karluk, 2003: 43) savunmuştur. Topluluğun ortak para biriminin kullanımı, sosyal politikasına benimsenmesi, Schengen Vizesi gibi uygulamalarında hep çekimser kalan Birleşik Krallık, Ülkede 23 Haziran 2016'da gidilen referandumla %52 oranıyla AB'den ayrılma (Brexit) kararı almıştır (ASEM, 2016).

3. BÜYÜK BRİTANYA VE KUZEY İRLANDA BİRLEŞİK KRALLIĞI'NDA ULUS DEVLETİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE SORUNLARI HAKKINDA

Bu bölümde Birleşik Krallık'ta ulus devletin tarihsel gelişimi ve sorunları hakkında dönemler halinde bilgiler verilmiştir.

3.1. Ortaçağ ve Öncesi Dönem

Birleşik Krallık'ın tarihi birçok halkın yaratıcı karışımından oluşmuştur. Uzun zaman önce birçok kez işgal edilen Birleşik Krallık'ı, 1500 yıl boyunca Kelt, Romalı, Angil ve Sakson, Danimarkalı ve son olarak Norman dalgaları baştanbaca kuşatmıştır. M.S. 3 ile 5. yüzyıllar arasında Kuzey Denizi'nin bir kıyısından diğerine geçen vahşi Alman kabileleri, Hollanda'nın ve Alman kıyısının Frizyencesine yakın bir dil olan Angılların dilini (Eski İngilizceyi) karşı sahillere geçirmişlerdir. Bir anlamda Angılların ülkesi sayılan bu topraklarda, Angıllar ve Saksonlar kasabaları tahrip ederek ve kasaba sakinlerini kılıçtan geçirerek peyderpey Ülkenin dört bir yanına yayılmışlardır. Bu süreçte Keltlerin bir bölümü günümüz Galler ve İskoçya'sına sürülmüş, bir bölümü de Fransa'ya kaçmıştır. Bunları, başka işgalciler izlemiştir. 9. yüzyılda Danimarkalı Vikingler, Ülkenin doğusuna büyük ölçüde hâkim olmuştur. Bir diğer Viking grubu ise, günümüzde Fransa'da Normandiya Bölgesi olarak adlandırılan bölgeye yerleşmiş ve buraya adlarını vermiştir. Bu istilaların yaşandığı esnada Kral Aziz

Edward kendinden sonra kuzeni William'ı tahtının varisi olarak önermiş, ancak Edward'ın 1066 yılında ölümü üzerine tahta II. Harold geçmiştir. Ülkede tahtın ihtilafı duruma düşmesiyle kendisini tahtın mirasçısı sayan Normandiya Dükü William'ın önderliğindeki Normanlar, Ülkeyi işgal etmiştir (Roskin, 2011: 23). William'ın önderliğinde yapılan Hasting Savaşı'nda Anglo-Saksonlar (II. Harold) yenilerek Norman Krallığı kurulmuştur (Eroğul, 2001: 1).

Norman Kralı William, baronları ve şövalyeleriyle adaya gelip yerleşmiş ve yerel baronlarla feodal beylerin elindeki toprakları alarak kendi baron ve şövalyelerine dağıtmıştır. William, feodal beyleri ve askeri gücü sayesinde güçlü bir merkezi iktidar kurmuştur (Göze, 2013: 469). Bunda William'ın beraberinde getirdiği idare, teşkilat ve düzenli maliye usullerinin de katkısı büyüktü. Hasting Savaşı'nın ardından Ülkenin bütün arazisinin fetih hakkı dolayısıyla kendisine rehin edildiğini ileri sürerek, bütün toprakların krala ait olduğu prensibini ortaya koymuştur. Bu süreçte değerli toprakları kendisi için muhafaza eden, Norman Fransızlarına da arazinin büyük bir bölümünü İngiliz toprak maliklerinin aleyhine olacak şekilde bahşeden William, bir ağacın kökleri gibi Ülkedeki bütün toprakları dal-budak saran tam ve sıkı bir feodal sistem kurmayı başarmıştır (King and Hawley, 1959: 183-184). Kraliyet otoritesinin pekiştirildiği bu dönemde, yerel yasaları da kapsayan hukuki bir yetki bütün Ülkeye yayılmıştır (Schulze, 2005: 115). Normanlardan sonra Ülkede monarşinin merkezi gücünün karşısında durabilecek eyalet hanedanlıkları kalmadığı gibi, yerel kurum ve memurlar da kont ve baronların eyaletlerdeki özerk güçlerinden ziyade kraliyetin varlığını yansıtmıştır. Krallığın Britanya topraklarına hükmetmesinin yanında, Galya topraklarını Ortaçağ'ın sonuna kadar elinde tutmasının nedenini, Batı Avrupa'da eşi olmayan merkezi ve etkin bir devletin bulunması teşkil etmekteydi. Kuşkusuz Krallığın gücünün kaynağında, tüm sürtüşme ve gerilime rağmen feodal beylerin ve baronların krala bağlılıklarını sürdürmeleri de yatmaktaydı (Llobera, 2007: 26-38).

Ancak feodal beyler, kralların kişisel gücü ve kendilerine sağlanan çıkarlarla orantılı olarak onları desteklemiş ve onlara bağlılığını sürdürmüştür. Feodal beylerle krallar arasında kurulan bu güç ve çıkar dengesi, 13. yüzyıla kadar devam etmiştir. Söz konusu denge durumu, 13. yüzyılın ilk çeyreğinde feodal beyler lehine bozulmuştur. Papalıkla anlaşmazlığa düşen Kral Yurtsuz John'un Papa'ya karşı başlattığı mücadeleyi ve Fransız Kralı Philippe Auguste ile yaptığı Bouvines Savaşı'nı kaybetmesi üzerine, feodal beyler ve baronlar krala başkaldırmıştır. Krala karşı başkaldıran feodal beyler ve baronların, hakları güvenceye kavuşturuluncaya kadar krala karşı mücadele edeceklerini açıklamaları üzerine, Kral Yurtsuz John tarafların isteklerine boyun eğerek Magna Carta'yı kabul etmiştir (Göze, 2013: 470).

Feodal hakların genişletilmesi şeklinde özetlenebilecek olan Magna Carta ile kralın yürütme yetkisini yasalara uygun bir şekilde kullanması şartı getirilmiştir. Magna Carta'da o devirde sayıları oldukça az olmakla birlikte özgür insanların ancak kendi asilleri tarafından hapse ve sürgüne gönderilebileceği ve cezalandırılabilirdiği kuralına yer verilmiştir (Çam, 2000: 16). Kralın adaletin satın alınamayacağını açıkladığı bu belgede, cezaların işlenen suçun ağırlığıyla orantılı olacağı, tüccarların tam bir serbesti içinde ticaret yapabileceği gibi hukuki ve liberal güvenceler getirilmiştir (Göze, 2013: 473). Magna Carta'da birtakım yetkileri elinde tutan Büyük Kral Konseyi parlamentonun çekirdeğini oluşturduğu gibi, Magna Carta ile getirilen 'yeni vergi koyulurken bu Konseyin icazetinin alınması' kuralı da modern parlamentoların sahip olduğu bütçe hakkının temelini oluşturmuştur (Bilgin, 2015: 196).

Ancak Magna Carta'nın ilanından önce de krallar, her kıyıda iki ile dört civarındaki baronu bölgelerindeki sorunları kendilerine danışmak amacıyla, bugünkü başkent olan Londra'ya davet etmiştir. Krallar, vergileri yükseltmek ve yerel iktidarlara sahip olanların desteğini elde etmek amacıyla bu saray toplantılarını düzenlemişlerdir (Roskin, 2011: 25-26). Bu toplantılara "konuşma toplantıları" anlamına gelen parlamento denmiştir. 1254 yılından başlayarak belli periyotlarla toplanmayı sürdüren parlamentonun temsil gücü, giderek artış göstermiştir. Parlamentonun 1261 ve 1264 tarihli toplantılarına kontlukları temsil eden baronların yanı sıra, ayrıcalıklı kent ve kasabaların temsilcilerinin de katılmasına müsaade edilmiş ve yüzyılın sonunda parlamentonun temsil niteliği daha da artmıştır. Şöyle ki, 1295 yılında İskoçya'ya açtığı savaşı sürdürebilmek için yeni vergilere ihtiyaç duyan I. Edward'ın bu amaçla topladığı parlamentoya geleneksel kesimlerin yanı sıra, düşük konumlarda yer alan din adamları, kent ve kasabaların esnaf ve tüccar temsilcileri de çağrılmıştır. Bu geniş katılımdan ötürü 'örnek parlamento' olarak adlandırılan parlamento, 1295 yılından sonra hemen hemen her yıl toplanmıştır (Sencer, 1990: 7). 14. yüzyıla gelindiğinde Parlamentoda bir bölünme gerçekleşmiş, kendilerini krala yakın gören soylular Lordlar Kamarası'nı, küçük şövalyelerle kent ve kasabalardan iştirak eden temsilciler ise, Avam Kamarası'nı oluşturmuştur. Bundan sonraki dönemlerde kral, yasama yetkisini kullanan tek organ olmaktan çıkmış ve yasama yetkisini Lordlar ve Avam Kamarası ile paylaşmak durumunda kalmıştır (Gözübüyük, 2003: 31-32).

Parlamentonun kurulduğu bu dönemden ulus devlet dönemine değin Ülkenin siyasi tarihinde yaşanan en önemli gelişmelerden ilkinin, 13. yüzyılın sonunda Galler'in ele geçirilerek Krallığın hâkimiyetine girmesi teşkil etmektedir (Llobera, 2007: 26). Bu dönemde özellikle 1347-49 yılları arasında "kara ölüm" olarak adlandırılan veba salgını ise, Ülkedeki temel dengeleri alt-üst edici sayıda insan ölümüne (ülke nüfusunun dörtte birinin) neden olmuştur. Ancak buna rağmen Avrupa'da en fazla nüfusa sahip olan Krallık'ta veba salgınının ardından hayatta kalanların iktisadi yaşamdaki rolleri ve kazançları artmıştır. Bu da özellikle köylülerin emek ücretlerini kısmen artırırken, mülk edinmelerine de olanak sağlamıştır. Enflasyonun Ülke halkını olumsuz yönde etkilediği bu yıllarda köylülerin ücret artışlarının yasalarla dizginlenmeye çalışılması üzerine, köylü isyanları ve akabinde bu yolda girişilecek akımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Veba salgını, kralların dahi üstünde görülen Kilisenin hegemonyasını sarstığı gibi, neredeyse her aileden yaşamını yitirenlerin bulunduğu Ülke hayatına sosyal olarak da damgasını vurmuştur (Karaimamoğlu, 2016: 607).

Veba salgınından sonra bu döneme damgasını vuran en önemli gelişme, Fransa ile Birleşik Krallık arasında gerçekleşen Yüzyıl Savaşları'dır. Feodal bir anlaşmazlık olarak başlayan olaylar, 1337'den 1453'e kadar devam eden Yüzyıl Savaşları'na yol açmıştır (Llobera, 2007: 26). 116 yıl süren Yüzyıl Savaşları, Birleşik Krallık'ta yeni doğmuş olan ulus mitolojisine yeni unsurlar sağladığı gibi, monarşinin güçlenmesine de yol açmıştır (Roberts, 2010: 249-250). 14. yüzyılın ortalarında Londra Mahkemesi'nin İngilizcenin resmi dil olarak ilan edilmesi yönünde aldığı kararın yüksek mahkemelerde izlenmesi, Lordlar Kamarası Başkanının Parlamento açılış konuşmasını (1363) İngilizce yapması, İncil'in İngilizce tercümesi, savaşta kumandanlara İngilizce komut verme zorunluluğunun getirilmesi, matbaanın icadı gibi nedenlerle uzun bir sürecin sonunda da olsa Ülkede dil birliği sağlanabilmiştir. 16. yüzyılın sonlarında Papalıkla bağın kesilmesi neticesinde kurulan mezhep birliği de bu sürece katkı sağlamıştır. Dili İngilizce olan din hem devletin meşruiyet kaynağı olmuş, hem de biz duygunu geliştirmiştir (Koçdemir, 2004: 223; Llobera, 2007: 41-42). Ülkede

ulusçuluk duygularının pekişmesine katkıda bulunan Yüzyıl Savaşları, aynı zamanda ülkenin ekonomik olarak da en az elli yıl geriye gitmesine yol açmıştır. Ülke, Yüzyıl Savaşları'nın ardından "Çifte Gül" savaşlarıyla karşı karşıya kalmıştır.

1455-1485 yılları arasında geçen Çifte Gül savaşlarıyla, Ülkede henüz parlamento üstünlüğünü ele geçiren soyluların egemenliği ağır bir darbe almıştır. Toprak soylularının güçlerini kaybetmelerine yol açan bu savaşlar, Parlamento ile Kral arasındaki güç dengesini Kralın lehine olacak şekilde bozmuştur. Krallık tahtında hak iddiasında bulunan (beyaz gül simgeli) York Ailesi ile (kırmızı gül simgeli) Lancaster Ailesi arasında süren otuz yıllık savaş, Ülkede büyük kayıplara neden olduğu gibi, Norman kökenli soyluların da akıbetini hazırlamıştır. Bu savaşlar, adı geçen iki ailenin oluşturduğu Tudor Hanedanı'nın tacı ele geçirmesiyle son bulmuştur (Sencer, 1990: 8). Elbette ki, savaşların etkisi bunlarla sınırlı değildi. Esen (1963: 192)'in belirttiği gibi, savaşların sonunda iki önemli sonuç daha ortaya çıkmıştı. Bunlardan birincisi, Taç, Parlamento ve mahkemelerin birbirinden ayrı faaliyet alanlarına sahip olduğu ve birbirlerinin alanına müdahale edemeyecekleridir. Ancak mahkemelerinin bir kısmının Krala tabi olması, bunun istisnasını teşkil etmektedir. İkincisi ise, kan asaletinin ortadan kalkmasıdır. Bu da Tudorlar tarafından, göreve dayanan bir aristokrasinin (Avam Kamarası üyelerinin seçildiği sınıf içinden çıkan) kurulmasıyla olanaklı kılınmıştır.

3.2. Ulus Devlet Dönemi (1485-1688)

Birleşik Krallıkta, 1485-1603 yılları arasındaki dönem, Tudor Hanedanı olarak adlandırılır. VII. ve VIII. Henry ile I. Elizabeth'in hükümdarlık yaptığı Tudor Hanedanı döneminde Birleşik Krallık, köklü ekonomik ve toplumsal değişimlere uğrayarak feodal toplumun çerçevesini aşmayı başarmıştır. Ülkede özellikle 15. yüzyılın ikinci yarısında ivme kazanarak 16. yüzyılda topluma egemen olmaya başlayan kapitalist ilişkiler, feodal düzenin çökmesine ve hızla gelişen kent burjuvazisine toplumda üstünlük sağlamıştır (Sencer, 1990: 8).

Tudor Hanedanı'nın ilk hükümdarı olan VII. Henry, Hanedanının yüzyıldan fazla sürecek olan hükümdarlığının siyasi ve ekonomik altyapısını inşa etmeye başlamıştır (Özkan ve Barladır, 2014: 856). VII. Henry'nin gerek ülkesini, gerekse tahtını korumak için Kıta Avrupa'sı siyasetiyle ilgilendiği gözlemlenmiştir. Tahtını korumak için Ülkenin güçlü bir donanmaya sahip olmasını bir zorunluluk olarak gören VII. Henry; ticaret gemilerinin üretimine ödenek ayırdığı gibi, küçük ve etkili bir donanma oluşturma hususunda da oldukça başarılı olmuştur. VII. Henry tarafından etkili bir donanma oluşturulması Ülkede ticareti olumsuz etkileyen birçok sorunun çözümünü olanaklı kıldığı gibi, Ülkenin imparatorluk haline gelmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu dönemde "Yeni Dünya"nın keşfinin başladığı da nazara alındığında, yapılan katkının öneminin bir kat daha arttığı görülmektedir (Goldingham, 1918: 472-476, aktaran; Erkul, 2016: 156-157). 1492 yılında Kristof Kolomb tarafından "Yeni Dünya"nın keşfedildiği bu dönemde, Birleşik Krallık da bir Avrupa gücü olarak ortaya çıkmış, İspanyol ve Portekiz kolonileri üzerinde rekabete tutuşmuştu. Ayrıca 1494'te yeni keşifler yapması amacıyla İtalyan denizci John Cabot'u Kuzey Amerika bölgelerine göndermiştir (Kelsey, 1998, aktaran; Elik ve Bal, 2014: 111). Cabot'un düzenlediği bu deniz seferinde keşfedilen Amerika Kıtası'nın kuzeydoğusu, Birleşik Krallık'ın imparatorluklaşma sürecinde elde ettiği ilk deniz ötesi toprağı teşkil etmesi bakımından oldukça önemlidir (Harrisse, 1898: 449, aktaran; Erkul, 2016: 158).

VII. Henry'den sonra tahta geçen VIII. Henry ise, 16. yüzyıl İngiliz Reformu'nun başlıca tetikleyicisi olmuştur. VIII. Henry, sadece kendi hanedanının ve Ülkesinin değil, aynı zamanda Avrupa ve dünya siyasi hayatının gidişatını da etkilemiştir. Ülkede Henry döneminde Kilise ve din önemli bir değişim yaşamış, gerek ulusal gerek dini tarih emsalsiz bir şekilde birbirine bağlanmıştır (Öztañ, 2009: 2). Şöyle ki, Papa'ya başkaldırarak Ülkenin Katolik Kilisesi'nden ayrılmasına yol açan Henry, başında kendisinin (Kralın) bulunduğu Anglikan Kilisesi'ni kurarak ülkede Protestanlığın yolunu da açmıştır (Sencer, 1990: 8). Henry'nin Papalığa başkaldırmasının ardında başlıca iki neden yatmaktaydı. Bunlardan ilki, Avrupa'yı etkisi altına alan Reformasyon Hareketlerinden dolayı bir politika geliştirmek durumunda kalmasıdır. İkincisi ise, Henry'nin hükümlerinde olduğu topraklar üzerinde dinsel alan gibi spesifik konularda bile olsa kendi otoritesinin dışındaki güçleri bertaraf etme ve Ülke içindeki bazı kurumlar vasıtasıyla kendi mutlak otoritesini sağlamak istemesiydi. Elbette ki, bu iki etmenin dışında Henry'nin ilk eşi Catherine'den erkek çocuğu olmadığı için boşanıp, metresi Anne Boleyn ile evlenmek isteğine teolojik bir zemin hazırlama isteği de baskın gelmekteydi. Henry, Ülkenin tabi olduğu Katolik inanç sisteminin boşanmayı hoş karşılamamasından dolayı, Papa'dan kendisine bir boşanma izni vermesini talep etmişti. Ancak Papa VII. Clement tarafından Henry'nin bu isteğinin reddedilmesi üzerine, Henry bu sorunu bazı ilahiyatçıların desteğiyle papalık dışında çözmeye çalışmıştır. Bunun için Parlamentodan ve papalığa karşı bayrak açmış olan Avrupa'nın çeşitli üniversitelerinden destek almıştır. Henry, bu desteğin ardından Papalığın Krallık üzerindeki sosyo-politik etkisini ortadan kaldırmaya dönük bir dizi tedbir almıştır. (Gündüz, 2010: 18-23).

1529'da Parlamentoyu toplayan Henry; Ülkeyi Katolik Kilisesi'nin, Katolik Kilisesi'ni de Ülkenin dışına taşımak amacıyla yasa üstüne yasa çıkararak Parlamentoyu yedi yıl çalışır durumda tutmuştur. Henry'nin Roma'dan (Papalıktan) kopuşunun etkisi büyük olmuştur. Katolik yönlendirme ve rehberlikten kurtulan Ülke, Katolik ülkelerdeki Kilise yanlıları ve karşıtları arasındaki iç burkucu bölünmelerden uzak kalmıştır. Devletin erken dönemde Kiliseden daha güçlü ve onu kontrol eder hale geldiği Ülke, Katolik ülkelerden çok daha kolay sekülerleşebilmiştir. Elbette ki, bu süreçte monarşiden parlamentoya doğru kurumsal bir kayma da başlatılmıştır (Roskin, 2011: 27). Ayrıca Galler üzerindeki İngiliz egemenliğinin pekiştirildiği ve Krallığın merkezi kontrolünün daha da genelleştirilmesinin sağlandığı Birlik Yasası (1536) da çıkarılarak tüm Ülkede feodalizmin sonu hızlanmıştır (Çolakoğlu, 2006: 361). Henry'nin hükümlerinden sonra tahta geçen VI. Edward döneminde de dinsel ve toplumsal devrime ara verilmemiştir. Ancak VI. Edward'dan sonra tahtı ele geçiren I. Mary'nin beş yıl hükmettiği Ülkede mezhep çatışmalarının sürüklenmesi tehlikesi pek uzak olmadığı gibi, iç savaşın çıkma olasılığı da oldukça yüksekti. Ülkenin Protestan kanına bulandığı I. Mary döneminden halefi I. Elizabeth'e yoksulluk, salgın hastalıklar ve askeri başarısızlıklarla taçlanan bir dönem kalmıştır (Öztañ, 2009: 2).

I. Mary'den sonra tahta çıkan I. Elizabeth döneminde (1558-1603) coğrafi keşifler ve kolonizasyon bakımından çağdaşı Avrupa ülkelerinin gerisinde kalan Birleşik Krallık, sürmekte olan sömürge yarışı içinde yeniden yer almaya başlamıştır. Avrupa ülkeleriyle özellikle denizlerde hem askeri, hem de ticari anlamda bir mücadelenin sürdürüldüğü bu dönemde (Erkul, 2016: 164), Ülke içinde de yoksullukla mücadeleyi kurumsal bir zemine taşıyan örnek bir uygulama harekete geçirilmiştir. 1601 yılında çıkarılan Yoksulluk Yasası ile yoksullara en düşük ücretin üzerinde olmayacak şekilde bir yardım yapılması hususunda kamusal sorumluluk benimsenmiş ve 'Perish' adlı

yerel yönetim birimleri de bu konuda sorumlu tutulmuştur (Sallan-Gül, 2000: 55-56). Aynı zamanda her Perish'e kendi bölgesinde çalışabilir durumda olan işsizlere iş bulmak, yaşlı ve engelliler için yoksul evleri işletmek, çocuklara çıraklık eğitimi vermek gibi sorumlulukları yükleyen Yoksulluk Yasası ile Ülkede 'hayır' üzerine kurulu bir yardım anlayışından zorunlu ve kamusal bir yardım anlayışına geçiş yaşanmıştır (Kovancı, 2003: 26-27). Ülkede yoksullukla mücadele konusunda olumlu gelişmelerin yaşandığı bu dönemde, devletin idari sistemini daha nitelikli bir yapıya kavuşturmak, sınıfsal ve dinsel temelli toplumsal çatışmaları engellemek/ertelemek, ekonomik kalkınmanın kesintiye uğramasını önlemek maksadıyla korumacı bir iç politika izlenmiştir. Uluslararası alanda başarılı olabilmek için iç çatışmalardan uzak kalınmasına gayret eden Elizabeth ve bürokrasisi, bu süreçte politik sisteme parlamento vasıtasıyla yeni aktörlerin dahil edilmesine özen göstermiştir. Bu yeni aktörler sayesinde Ülkede idari işleyişin daha etkin olması için koordinasyonun ve işbirliğinin tesisi, tüm politik aktörlerin yegâne kaygısı haline dönüşmüştür. Bu durum da Ülkenin sınıflı bir toplum olmasına ve uluslararası gelişmelerden dolayı (Fransa ile Avrupa'daki İngiliz toprakları ve İskoçya'daki Fransız etkinlikleri gibi) politik sistemin merkezinde yer alan aktörler açısından birlikteliği temin etmenin başlıca gaye haline gelmesine yol açmıştır (Özkan ve Barladır, 2014: 867-868).

I. Elizabeth döneminde bilimde kaydedilmeye başlanan gelişmeler ve coğrafi keşiflerin sonucunda elde edilen başarılarla Elibabeth'in destekleriyle çıkarılan edebi metinler sayesinde de Ülkede milli birlik duyguları perçinlenmeye başlamıştır (Ege, 2006: 69).

Milli ruhun güçlendiği bu dönemde, Elizabeth'in İrlanda ticaret yollarının kazançlarını Ülkenin hesabına çevirmek ve İspanya'yı bu gelirden mahrum bırakmak için donanma güçlerine ve ticaret filolarına yatırım yapması üzerine tedirgin olan İspanya Kralı II. Philip ile ilişkiler bozulmaya ve yeni çıkar çatışmaları doğmaya başlamıştır. Bu dönemde Hollanda'da İspanyol yönetimine karşı başlayan ayaklanmaların ardından Birleşik Krallık'ta belirmeye başlayan küçük çaplı ayaklanmalara II. Philip'in destek vermesi üzerine, iki ülke arasında uzun savaşlar baş göstermiştir. Ancak bu savaşlar şaşılacak bir şekilde Ülkede ulusçuluk duygularını tetiklemiştir. Ülkedeki en yoksul yurttaşların dahi ülke savunması için her şeyini feda etmeyi göze aldığı bu savaşlarda, Birleşik Krallık halkı İspanyol donanması Yenilmez Armada'yı bozguna uğratmıştır (Özkan, 2009: 4). Birleşik Krallık'a Kuzey Amerika yolunu açan bu savaşın ardından İrlanda üzerindeki hâkimiyet artmaya devam etmiştir. Daha sonra da Kuzey İrlanda'nın Ülke topraklarına dâhil edilmesiyle bu süreç sonlanmıştır (www.yeniansiklopedi.com/buyuk-britanyatarihi-ingiltere-tarihi, 14.11.2012).

Ülkede tarihi ve toplumsal dönüşümün birçok bakımdan hızlanmasına yol açan son Tudor Hanedanı varisi I. Elizabeth (bekâr) ölünce, yerine İskoçya Kralı I. James (Stuart) geçmiştir. I. James'in iki ülkenin tahtını birleştirmesine rağmen, 1707 yılında Kraliçe Anne zamanında iki ülkenin resmen birleştirilmesine kadar bunlar ayrı ülkeler olarak kalmaya devam etmişlerdir (Eroğul, 2001: 2). I. James tahta çıktığı dönemde Avrupa'nın her tarafında yaygın olan mutlakiyetçi kavramları Ülkeye taşımaktan kaçınmamış olup, iktidarını paylaşmaktan hoşlanmamış ve mevcut kurumların kendisini desteklediği yanılıgısına düşmüştür. Bu Onu Anglikan Kilisesi'nin Katolik unsurlarını reformize etmeye çalışan aşırı bir Protestan akım olan Püritenizmle çatışmaya kadar götürmüştür (Roskin, 2011: 28). Ülkede mutlakiyetçi eğilimlerin artırılmaya çalışıldığı bu dönemde I. James'in kendini kralla eşit sayan ve vergi artırımında daha üstün gören Parlametonun icazetini almadan tek taraflı olarak

vergileri artırma girişiminde bulunması, önemli bir siyasal sürecin başlamasına yol açmıştır. James'in ölümüyle tahta geçen oğlu I. Charles da babasından farklı davranmamıştır. Fransa ve İspanya'ya karşı savaş ilan ederken Parlamenteoya danışmayan Charles, savaş giderlerini karşılamak için vergi artırımına gitmiştir. Charles'ın Kralın üstün otoritesini yeniden tesis etmek ve Parlamentodan bağımsız olarak Ülkesini yönetmek istemesi Ülkede Parlamento taraftarlarıyla Kral yanlıları arasında gerçekleşen İç Savaş'a (1625-49) yol açmıştır (Bayraktar-Durgun, 2012: 2).

Avam Kamarası, bu süreçte I. Charles'ı Haklar Dilekçesi'ni (1628) imzalamaya zorlamıştır. Daha önceden Magna Carta'da kabul edilmiş olan ve farklı tarihlerde krallar tarafından tanınan hakların tekrarlandığı bu Belge, Parlamento tarafından kabul edilmedikçe hiç kimsenin hediye, ödünç para, yardım veya vergi gibi her ne ad altında olursa olsun krala bir şey vermeye zorlanmayacağını garanti etmekteydi. Ancak Kral I. Charles, Parlamentodan istediği vergi yasaşının çıkmasını sağladıktan sonra tekrar keyfi yönetimine devam etmiştir. Daha evvel (1629) Kralın emriyle dağıtılmasına karşı çıkan Avam Kamarası, Kralın çağrısı üzerine toplandığı 1640 yılında Krala karşı "Büyük Uyarı"da bulunma gereği duymuştur. Magna Carta'dan farklı olarak, Parlamenteonun onayı olmadan dağıtılamayacağını, Kralın daveti olmadan toplanacağını öngören bu uyarı belgesi, I. Charles'ın tepkisine yol açmıştır. Charles'ın Askeri güçler eşliğinde Parlamenteodaki muhalefet liderlerini tutuklatması girişimi, kraliyet ordusu ile parlamente ordusu arasında cereyan eden İç Savaşa yol açmıştır. Kraliyet ordusunun yenilgisiyle sonuçlanan Savaş neticesinde, Kral tutuklanarak idam edilmiştir (1649). Charles'ın idamından sonra Avam Kamarası tarafından Lordlar Kamarası dağıtılarak Devlet Konseyi kurulmuştur. Devlet Konseyi'nin kurulmasının ardından da Cumhuriyet ilan edilmiştir. 1653 yılında ise, Parlamenteoda geçen tartışmalı bir oturumun sonunda ordu birliklerinin müdahalesiyle Parlamento feshedilerek, 1658 yılına kadar sürecek olan (Başkumandan) Oliver Cromwell dönemi başlamıştır (Göze, 2013: 480-482). Mükemmel ordusunun desteğiyle politikacılara ihtiyaç duymadan ülkeyi yönetebileceğine inanan Cromwell, subaylarının desteğini kaybetme riskini göze alamadığından dilediği gibi hareket etmekten imtina etmiştir. Bunun sonucunda da ortaya bir İngiliz Cumhuriyeti veya 'Commonwealth' çıkmıştır (Roberts, 2010: 345). Uyuşmazlıkların artmaya başladığı bu dönemde, düzeni yeniden sağlamak üzere Cromwell tarafından bir tür taç giymemiş kral olarak Lord Protector atanmış ve böylece Ülke askeri bir diktatörlüğe dönüşmüştür (Roskin, 2011: 29).

1658 yılında Cromwell'in ölümünün ardından oğlu kısa süreliğine yönetime getirilmiş; ancak diğer askeri liderler üzerinde yeterince etkili olamamasından dolayı görevine son verilmiştir. Daha sonra da öldürülen I. Charles'ın oğlu, II. Charles olarak tahta çıkarılmıştır. II. Charles'ın Katoliklere karşı yumuşak tutumu, Katolik Fransa ile uyumlu bir dış politika izlemesi, gayrimeşru çocukları dışında çocuğu olmadığından varisinin de Katolik kardeşi James olması, aynı yıllarda tekrar hortlayan veba salgını gibi nedenler artan Katoliklik fobisiyle birleşince ülkede tekrar ayrışmalar belirerek bir kez daha iç savaşın eşiğine gelinmiştir. Bu dönemde Katolik olan James'in II. Charles'tan sonra kral olup olamayacağı hususu, Parlamenteoda yer alan Whig'ler (Liberaller) ve Tory'ler (Muhafazakârlar) arasında şiddetli tartışmalara yol açmıştır. 1685 yılında II. Charles'ın ölümü üzerine, Tory'lerin görüşü doğrultusunda (Whig'lerin muhalefetine rağmen) James, Kral II. James olarak tahta çıkarılmıştır. Ancak Ülkede Katolik düşmanlığının tekrar baskın hale gelmesinden dolayı Whig'lerle bir kısım Tory'lerin daveti Üzerine James'in Kızı Mary ve Mary'nin kocası Hollandalı Prens William,

1688 yılında Ülkeye getirilerek kansız bir devrimle Kraliçe ve Kral ilan edilmişlerdir. Bu şekilde Ülkede Şanlı Devrim olarak bilinen bir iktidar değişikliği yapılmıştır. Şanlı Devrim'in ardından ilan edilen Haklar Beyannamesi ile Parlamantonun Kral karşısındaki kesin üstünlüğü ilan edilmiş, Parlamantonun onayı dışında vergi çıkarmak veya mevcut vergileri değiştirmek olanaksız hale gelmiş, Kralın veto hakkı kısıtlanmış ve Parlamantoda kürsü dokunulmazlığı hakkı getirilmiştir (Burns, 2009: 111-123, aktaran; Bilgin, 2015: 200-201).

3.3. İmparatorluk ve Sanayi Devrimi Dönemi (1688-1837)

İktidar değişikliğine ve yürütme erki karşısında Parlamantonun üstünlüğüne olanak sağlayan Şanlı Devrim sonrasında hem Parlamento, hem de Birleşik Krallık gittikçe güç kazanmıştır. Başlangıçta uzun yıllar kralın yürütmeye ilişkin yetkileri sürmüştür olsa da zamanla Parlamento yasama görevinin yanında yürütmeyi de kendi içinden çıkaracak tacı mutlak anlamda geriletmeyi başarmıştır. Bu süreç, kabinenin kralın kontrolünden çıkarak yeni bir makam olan başbakanın kontrolüne geçmesi ve zamanla Parlamento içinden çıkan ve onun güvenini alan Başbakanın da hem yürütmeyi hem de büyük oranda yasamayı etkisi altına alması sonucunu doğurmuştur (Bilgin, 2015: 201).

Başbakanlık makamının doğmasından önce 1701 yılında kabul edilen "The Act of Settlement"a da değinilmesinde yarar vardır. Tahta Protestan kralların gelmesini sağlayan Yasa, Kralın Parlamantonun onayı olmadan savaş ilan edemeyeceği, Parlamantonun izni olmadan da yurtdışına çıkamayacağını düzenlemektedir. Bu dönemde yürütme erkinin kral ile Kral Konseyi (üyeleri Avam Kamarası'nın icazetiyle saptanan) arasında paylaşılmasını öngören bu Yasanın dışında (Göze, 2013: 485), dış politika alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Bunlardan ilk akla geleni, İrlanda'ya karşı savaş açılmasıdır. Savaşı kazanan Krallık, İrlanda'da olağanüstü bir rejim kurmuştur. Bütün iktidarla toprakların büyük bir bölümünü Protestan İngiliz mülk sahiplerine (Kuzey İrlanda (Ulster)'da İskoçyalılara) verilmesine yol açan savaşın sonunda, Katolikler aşağı bir sınıfa dönüştürülmüştür. Ayrıca Krallık, Şanlı Devrim'den dolayı XIV. Louis'ye karşı kurulan koalisyona katılmıştır. Louis'nin 1700 yılında İspanyol tahtını ele geçirmesi üzerine Krallık, Hollanda İmparatoru ve birkaç Alman prensiyle yeni bir koalisyon kurma yoluna gitmiştir. Bu koalisyonda yer alan ülkelerin Fransız ordularını İtalya, Almanya ve Hollanda topraklarından dışarı atmayı başarması üzerine, Fransa istila edilmiştir. Bunun üzerine Tory iktidarının ileri sürdüğü şartlarda Fransa'yla barış yapılması kararlaştırılmıştır. Daha sonra da 1707 yılında İskoç ve İngiliz Parlamantoları tarafından kabul edilen Birleşme Yasası ile (Seignobus, 1960: 263-264) geçmişte 1603 yılında birleşen İngiliz ve İskoç Krallıklarının parlamantoları da birleşmiştir. Birleşme Yasası'na göre İskoçya'nın Avam Kamarası'nda 45, Lordlar Kamarası'nda ise, 16 lordla temsil edilmesi öngörülmüştür. Böylece İskoç halkının merkezi hükümette söz sahibi olması sağlanarak daha sonra ortaya çıkabilecek rahatsızlıklar önlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca oluşturulan bu birlikle İskoçya'da ekonomik ve entelektüel bir gelişme sağlanmıştır (Çolakoğlu, 2006: 363; Llobera, 2007: 44).

1714 yılında son Stuart Kraliçesi Anne'nin ölmesi üzerine boşalan tahta çıkacak kimse bulunmadığı için, ilk Stuart Hanedanı I. Jack'in Almanya'ya gelin giden kızı Elizabeth'in torunu George (Hannover Elektrisi Sophia'nın oğlu) kral olarak tahta davet edilmiştir. I. George'un tahta çıkmasıyla Ülkede Alman asıllı, Hannover Hanedanı dönemi başlamıştır (Tuzcuoğlu, 1996: 287). Hannover Hanedanı'nın krallarının İngilizce bilmemeleri ve kendilerini Ülkeye yabancı hissetmeleri,

onların devlet işlerinden uzaklaşmasına yol açmıştır (Göze, 2013: 486). İngilizce bilmedikleri için müzakereleri çok güç izleyebilen I. George, zamanla parlamento toplantılarına katılmamaya başlamıştır. Böylece Kral, sembolik görevler yüklenerek önemini yitirirken, bakanlar Ülkenin genel siyasetinden sorumlu birer kurul durumuna gelmiştir. I. ve II. George'un yetersizlikleri, bu dönüşümü hızlandırmıştır. Her ne kadar daha sonraki hükümdarlar buna engel olmak istemiş olsalar da bu konuda başarısız olmuşlardır. Yaşanan bu dönüşüm, kralların egemenliğini kutsal haklara dayatan öğretiden uzaklaşarak, halk egemenliğini önceleyen öğretiye dayanan genel düşünce akımına uymaktaydı. Kralın yürütme içindeki önemini yitirmesi sonucunda boşalan yeri, tabii olarak kabinedeki oturumları yönetmek ve izlenecek genel siyaseti koordine etmekle görevli bir şef (başbakan) doldurmuştur. Böylece parlamenter sistemin çarkları bir bir yerine oturmaktaydı. Ülkede 18. yüzyılda İngiliz siyasal partilerinin (Whig ve Tory'ler) gelişmesi, bu çarkların düzenli şekilde işlemesine katkı sağlamış olup, o günden günümüze kadar hiçbir ciddi güçlükle karşılaşmamıştır. Bu şekilde bugünün Birleşik Krallığı, peyderpey ilerleyen bir değişikliklerle, geçmişle bağını birdenbire kesmeden, feodalite döneminden kopmayı başarmıştır (Duverger, 1995: 59-60).

Bu dönemde II. James'in soyundan gelenlerin başlattıkları ayaklanmalara (1715-1745) rağmen Hannover Hanedanı'nın tahtı elinde tutmayı başarması, Ülkenin Avrupa'nın sorunlarıyla ve savaşlarla daha yakından ilgilenmesine yol açmıştır. 1742-63 döneminde yapılan Avusturya Veraset Savaşları'nın çok az bir değişiklik yaratmasına rağmen, 1756-63 döneminde yapılan Yedi Yıl Savaşları'nda önemli başarılar elde edilmiştir (www.yeniansiklopedi.com/buyuk-britanyatarihi-ingiltere-tarihi, 14.11.2012). Her iki savaşın nedenini, Prusya ile Avusturya arasındaki Orta Avrupa'da askeri güç konusunda yaşanan mücadeleler ile Birleşik Krallık ve Fransa'nın sömürge yarışları teşkil etmiştir. Prusya'nın Avusturya'ya karşı galip geldiği savaşın sonunda, 1748 yılında Aix-la-Chapelle Barış Antlaşmaları imzalanmıştır. Prusya'nın Avrupa sahnesinde önemli bir aktör olduğunu teyit eden bu anlaşmaların ardından Avusturya, Prusya yenilgisinin izlerini silmek amacıyla Fransa ile ittifakın yollarını aramıştır. Elbette ki, bu durum Prusya ile Birleşik Krallık'ın yaklaşmasına yol açmıştır. Fransa-Avusturya ittifakına Rusya'nın dâhil olması üzerine bahsi geçen ittifaklar arasında başlayan mücadeleler, Yedi Yıl Savaşları'nın ilk bölümünü teşkil etmiştir. Savaşların geriye kalan kısmı da Birleşik Krallık ile Fransa arasında geçmiştir (Alganer ve Çetin, 2007: 26). Birleşik Krallık, savaşların sonunda Fransa'dan iki önemli toprağı ele geçirmiştir. Bunlardan biri Kanada, diğeri ise, Ülke açısından büyük önem taşıyan Hindistan'dır (Armaoğlu, 2010: 33).

Birleşik Krallık, bu savaşların yaşandığı dönemde Sanayi Devrimi'ni yaşayan ilk ülke olmuştur. 1700'lerde Kıta Avrupa'sındaki savaşlardan uzakta, zenginleşmiş ve nüfusu artan bir ülke olan Birleşmiş Krallık'ta bu artış, temel mallara güçlü bir talep yaratmış, üretici ve mucitler de bu fırsatı iyi değerlendirmişlerdir. John Kay'ın kurmayı başardığı dokuma tezgâhı sayesinde Ülkede tekstilde hızlı bir gelişme sağlanmıştır. Ayrıca bu dönemde demir üretiminde kaydedilen artışı, İskoçyalı James Watt'ın icat ettiği buhar makinesiyle sınıdan ulaşıma ve ticarete kadar sağlanan gelişmeler izlemiştir (Davis, 2010: 246-249).

Yedi Yıl Savaşları'ndan sonra her ne kadar mali yönden büyük sıkıntılara düşse de savaşlarda elde ettiği galibiyet ve Sanayi Devrimi esnasında kaydettiği ilerleme, Birleşik Krallık'ı dünyadaki yeni başat güç haline getirmiş, Amerika ve Doğu ile otuz yıl içinde ticaretinin üç kat artmasına yol açmıştır. Ancak Birleşik Krallık'ın Kanada ve birtakım Amerika topraklarını Fransa'dan alarak İngiliz bir

Amerika yaratmasına rağmen, Ülkenin bu toprakları uzun süre elde tutması mümkün olmamıştır. Avrupa devletleri, Birleşik Krallık'tan Yedi Savaşları'nın intikamını almak için fırsat kollamışlardır (Erkan, 2010: 95). Bu fırsatı da Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda elde etmişlerdir. Birleşik Krallık maddi yönden büyük kayıplar vermesine yol açan Yedi Yıl Savaşları'ndan sonra, 1764-65 yılları arasında, Amerika'daki kolonilerine yeni vergiler getirmiştir. Ülkenin ek vergiler koyma yönündeki talebine karşı çıkan kolonilerin karşı çıkması üzerine başlayan Amerikan Bağımsızlık Savaşı'na diğer Avrupalı devletler arka planda destek vermiştir. Nihayetinde 1783 yılına kadar devam eden savaşta Birleşik Krallık orduları, hem karada hem de denizde mağlup olmuş ve ABD'yi tanımak zorunda kalmıştır (Güler, 2005: 228-229).

Ancak Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda Fransa'nın Amerika'daki sömürcülere destek vermesini unutmayan Birleşik Krallık, on yıl sonra yeniden Fransa'yla savaşa tutuşmuştur (www.yeniansiklopedi.com/buyuk-britanyatarihi-ingiltere-tarihi, 14.11.2012). Bahsi geçen Napolyon Savaşları'nda Birleşik Krallık, Avusturya, Rusya, İspanya ve Prusya'dan oluşan koalisyon ülkelerinden yaklaşık 1,5 milyon asker hayatını yitirmiştir. Toplamda ise, sivil ve asker olmak üzere yaklaşık 3 milyon can kaybı yaşanmıştır. Fransa'nın Avrupa'daki üstünlüğünü sona erdiren bu savaşların ardından gerçek ve kalıcı bir barış sistemini tesis etmek amacıyla 1815 yılında Viyana Kongresi toplanmıştır (Erkan, 2010: 98-99). Viyana Kongresi'nin ardından Birleşik Krallık'ın dünya ekonomisi üzerindeki hâkimiyeti iyice pekişmiştir. Birleşik Krallık'ın merkezi bir rol oynadığı devletler sistemi çerçevesinde gelişen dünya ekonomisi, Londra merkezli olarak büyümeye başlamıştır. Bu dönemde liberal bir dünya ekonomik düzeni kurmak yolunda ilerleyen Birleşik Krallık; ekonomik rekabet üstünlüğü ve altın standardına geçiş şeklindeki iki önemli argümandan istifade etmiştir. Mal ticareti alanındaki rekabet üstünlüğüne sahip olan Birleşik Krallık, altın standardıyla da Sterlini dünya parası konumuna yükseltmeyi başarmıştır. Böylece dünya mal ve sermaye piyasalarının kontrolünü eline geçirmiştir (Bozdağlıoğlu ve Özen, 2004: 74-75).

Napolyon Savaşları'ndan elde ettiği başarının yanı sıra, Sanayi Devrimini tamamlamanın sağladığı üstünlükler 1820'li yıllara gelindiğinde Ülkeyi dünya pazarında rakipsiz bir konuma erdirmiştir. Ancak aynı yıllarda sanayi devrimlerini yaşamakta olan diğer Avrupa ülkeleri korumacı tedbirlerle İngiliz mamullerinin ülkelerine girmelerine engel olma yoluna gitmişlerdir. Bu durumda İngiliz ticaret ve sanayi sermayesi Avrupa dışındaki pazarlara yönelmek durumunda kalmışlardır. 1820'lerden 1840'lı yıllara kadarki dönemde, Latin Amerika'dan Çin'e birçok ülkede mümkün olduğu kadar yerel otoritelerle anlaşarak, gerektiğinde ise, silah gücü kullanmaktan çekinmeyerek birçok serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır. Ancak buna rağmen, 1840'lı yıllardan sonra Ülkenin dış ticaretinde durgunluk hâkim olmuştur. Bu yüzden daha sonraki dönemlerde yeni pazar arayışlarına devam edilmiştir (Acartürk ve Kılıç, 2011: 9-10).

Ülkede 18. yüzyıldan sonra sadece ekonomik alanda değil, parlamenter demokrasi alanında da önemli adımlar atılmıştır. III. George kendi destekçileriyle birlikte Avam Kamarası'nı feshetmiş ve Başbakan Lord North'la birlikte ülkeyi yönetmiştir. Ancak ABD'nin Bağımsızlık Beyannamesi'nin ilanının ardından, 1783 yılında Genç William Pitt'in Başbakan olmasıyla kabineye ve Başbakana iktidarı iade edilmiş, kabine ve Başbakan sadece Avam Kamarası'na karşı sorumlu kılınmıştır. Böylece, partinin lideri, Parlamento'nun en üst düzey üyesi ve bir araya gelmiş kabinenin başı olarak başbakan, Ülkedeki siyasi iktidarın odak noktası olmuştur. Ancak her ne kadar Parlamento en üstün

güç olarak addedilse de demokratik ve temsili nitelikler arz etmekten uzaktı. 18. yüzyılda toprak sahibi aristokrasiyi temsil eden siyasi parti Tory'lerin ve tüccarlarla imalatçıları temsil eden Whig'lerin kurulmasına rağmen, bunlar ancak bir sonraki yüzyılda seçmen tabanına kök salabilmişlerdir (Roskin, 2011: 30-32). Parlamenter temsil niteliğinin çok düşük düzeyde kaldığı 18. yüzyılda oy hakkı, ancak vergi ödeme gücü ve belli yeterlikleri sağlayan küçük bir azınlığa hasredildiği gibi, yöreden yöreye de farklılık göstermiştir. Demokratik ilkelere olduğu kadar, sınıfsal yapıya da aykırı düşen bu durumu gidermek maksadıyla gelenekçilerle köktencilerin yaklaşımlarından uzak, ılımlı bir yaklaşım benimsenerek aşamalı bir süreçte aşırı dengesizliklerin giderilmesi yolu benimsenmiştir. Bu bağlamda 1829 yılında temsil ve kamu görevleri üstlenebilme hakları tanınmış, ancak gerçek seçim reformu 1832 yılında gerçekleşebilmiştir (Sencer, 1990: 15-16).

1832 yılında çıkarılan Reform Yasası ile “seçimlerde rüşvet ve suistimallerin önlenmesi, yurttaşların oy kullanmalarına engel teşkil eden etmenlerin kaldırılması ve üyeliklerin artırılması” gibi önlemlerin alınmasına olanak sağlanmıştır (Bilik, 1951: 447-448). Bu Yasada Avam Kamarası'na sadece ileri gelen kişilerin değil, geniş bir yurttaş kitlesinin temsilcisi ve onlara karşı sorumlu olma zorunluluğu ilkesine yer verilmiştir. Yasa ile yarım milyondan fazla seçmenin seçim listelerine katılmaları sağlanmıştır (Roskin, 2011: 30-32).

3.4. Viktorya Çağı ile II. Dünya Savaşı Arası Dönem

Birleşik Krallık; Kraliçe Viktorya adıyla anılan dönemde (1837-1901) ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan I. Elizabeth'ten sonra ikinci kez doruk noktasına çıkmıştır. Bu dönemde İngiliz dili ve edebiyatı, etkisini dünyanın dört bir yanına yaymıştır (www.yeniansiklopedi.com/buyuk-britanyatarih-ingiltere-tarihi, 14.11.2012). Sanayi Devrimi'nin öncüsü olan Birleşik Krallık, Viktorya dönemi politikalarında kamusal toprakları özel mülkiyete dönüştürmek amacıyla 'laissez-faire ekonomisi'nin kaçınılmaz önkoşulu olarak görülen son derece kapsamlı devlet müdahalesine tanık olmuştur. Bu bağlamda kırsal piyasa ekonomisinde mülkiyetin ağırlığının küçük çiftçilerden alınıp, büyük toprak sahiplerinin iyeliğine bırakılmasını ifade eden “Toprak Çevirme Hareketi” devlet baskısıyla sağlanmaya çalışılmıştır. 1834 yılında çıkarılan Yoksullar Yasası ile piyasa mekanizması tarafından saptanan en düşük ücretten daha düşük olan geçim düzeyi belirlenmiştir. Yasayla güvenlikten yoksun ve ekonomik belirsizliklere karşı korunmada birey tek başına bırakılmış, fertler piyasanın saptadığı ücretin miktarı ne olursa olsun çalışmaya zorlanmıştır. Ayrıca koruyucu nitelikte olan Tahıl Kanunu da parlamento kararıyla kaldırılarak serbest piyasa koşullarının rolü artırılmıştır (Doğan, 2008: 61).

Birleşik Krallık, serbest ticaretin benimsendiği Viktorya döneminde dünyanın geri kalanına serbest ticaret vaazı vermiştir. Ülke bu dönemde, diğer ülkelerin bu modeli izlemeleri halinde katma değeri yüksek imalat alanında sahip olduğu geçici tekeller sayesinde satıcı tekeli elinde tutacağını zannetmiştir Oysa yukarıda değinildiği gibi, Alman ve Amerikan iktisatçılar, ekonomik kalkınma hususunda realist kalmayı tercih ederek, serbest ticaretten vazgeçerek korumacı gümrük tarifeleri ve sübvansiyonlara yönelmişlerdir. Birleşik Krallık'ın sanayi alanında tekstil egemenliğinin sürdüğü bu yüzyılın sonuna doğru, elektriğin ve kimya sanayinin gelişmesiyle de “İkinci Sanayi Devrimi” başlamıştır. Sektörel bazlı üstünlüğün metalürjiye ve mühendislik bilimlerine geçtiği bu dönemden sonra, Birleşik Krallık'ın ekonomideki üstünlüğü de zayıflayarak Almanya ve ABD'ye geçmiştir

(Lindh, 2012; http://www.felsefeekibi.com/sanat/zamanintini/zamanin_tini_ingiltere_victoria_donemi.html, 14.11.2012).

Viktorya döneminde de daha önceden başlatılan anayasal reformlara devam edilmiştir. 1834 yılında yapılan mahalli idareler reformuyla memurların kral tarafından mahallin ileri gelenlerine bahşedildiği “self-goverment sistemi” yerine, yavaş yavaş temsili sistem getirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda komünlerin ve kontlukların kendi seçtikleri heyetlerce idare edilmesi usulüne geçilmiştir. 1832 tarihli Reform Yasası’nın gideremediği eşitsizlik ve Seçim Kanunu’ndaki boşluklara karşı Chartist denem grubun teşvikiyle başlatılan mücadeleler, halkta seçmenlik vasıf ve şartlarının genişletilmesi arzusunun şiddetlendirmiştir (Bilik, 1951: 450-451). Bu mücadeleler üzerine 1867 yılında kabul edilen Seçim Reformu Yasası ile şehirlerde oturan halkın seçmen sayısını artırmak amacıyla oy vermek için aranan mal varlığı koşulunda indirim yapılmıştır. Bu değişikliklerle bir milyon civarında yeni seçmenin katılımı sağlanmıştır. 1872 yılında yapılan seçim reformuyla seçimlerin sağlıklı yapılabilmesi için gerekli maddi koşullar düzeltilmeye çalışıldığı gibi, gizli oy sistemine de geçilmiştir. 1883 ve 1884 yıllarında yapılmaya devam edilen reformlarla sırasıyla adayların seçim kampanyalarıyla ilgili hususlar ve seçim bölgeleri yeniden düzenlenmiş, malvarlığı koşullarındaki indirim kırsal kesimde oturanlara da uygulanarak tarım işçilerine de oy hakkı tanınmıştır (Göze, 2013: 488-489).

Ülkede parlamenter demokrasinin kökleşmesi adına peş peşe gelişmelerin kaydedildiği bu dönemde, sömürgelerinin sayısını artıran Birleşik Krallık, uluslararası sorunlara müdahil olmaya da devam etmiştir. Doğu Sorunu’na müdahil olan Birleşik Krallık, ilk başlarda Doğu Akdeniz ticaretinin zarara uğramasını ve İstanbul’un başka devletlerin egemenliğine girmesini önlemeyi amaçlamıştır. Ancak dağılma döneminde olan Osmanlı Devleti’nin reformlara rağmen ayakta tutulamayacağına anlaşılması üzerine, Yakındoğu’daki çıkarlarını korumak amacıyla Boğazlar’daki statükoyu korumak yerine Yakındoğu’daki savunmasını Mısır’a dayandırmaya karar vermiştir (Baysoy, 2011: 49-58). Fransa ile arasındaki çatışmaların en eskisini teşkil eden Mısır’da Arap milliyetçiliğinden dolayı baş gösteren karışıklıklardan yararlanan Birleşik Krallık, Mısır’ı işgal etmiştir. Mısır’ın ardından Nil Nehri’nin bütününe ele geçirmek amacıyla Sudan, daha sonra da Hindîçi’ne yönelmiştir. Elbette daha önceki iki işgale göz yuman Fransa, Hindîçi’ne girilmesine sessiz kalmayarak Birleşik Krallık’la savaşa girmiştir. Savaşın ardından yapılan antlaşmayla Annam İmparatorluğu kısmı Fransa’ya, Birmanya da Birleşik Krallık’a verilmiştir (Armaoğlu, 2010: 33-35). Bu dönemde Birleşik Krallık, Süveyş Kanalı’nın açılmasından sonra Fransa ile Afrika Kıtası’nın çeşitli bölgelerinde girmiş olduğu rekabet ve çatışmalar nedeniyle Almanya’nın Afrika’ya ayak basmasına pek ses çıkarmamıştır. Ancak Birleşik Krallık’ın 1904 yılında Fransa’yla aralarında imzaladıkları Samimi Anlaşması’yla çatışmaya son verip sömürge paylaşımı konusunda uzlaşmaya varması üzerine, Alman-İngiliz ilişkilerinde yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde Fransa Birleşik Krallık’la imzaladığı Samimi Anlaşmaya ve Rusya’yla imzaladıkları İttifak Anlaşması’na (1894) güvenerek Almanya’ya karşı olan tutumunu sertleştirmiştir. Kendisini kuşatma altında hisseden Almanya da buna silahlanmaya ağırlık vererek cevap vermek durumunda kalmıştır. Böylece Avrupa I. Dünya Savaşı’na giden yolun en tehlikeli dönemecine girmiştir (Erkan, 2010: 112-113).

Almanya ve Fransa’nın silahlanma ve asker sayısındaki artış yönünde almış olduğu kararlar; Birleşik Krallık’ın önce donanmasını, ardından da kara ordusunu güçlendirmesine yol açmıştır. Avrupa’da bu dönemde Almanya’nın öncülüğünde başlayan bloklaşma yarışı (Güneş, 1999: 116),

devam ederek Avrupa'nın iki bloğa ayrılmasına yol açmıştır. Bu süreçte beliren Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf blokları arasında devam eden çatışma dönemi, I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle sonuçlanmıştır (Armaoğlu, 2010: 36). Savaşta sömürgeci bir politika izleyen Birleşik Krallık, gerçekte doğrudan tehdit altında olmayan İmparatorluğun fiziksel sınırları içerisinde olmayan coğrafyalarda gösterdiği varlığını koruma çabası içerisine girmiştir (Yiğit, 2007: 293). Ancak beklenenin aksine savaş sürerken Birleşik Krallık'ın sömürgelerinde de istikrar bozulmuştur. Ülkeye bağlı sömürge ve bağımlı ülkelerde ulusal bağımsızlık hareketleri başlamıştır. Bu durum özellikle Mısır ve Hindistan'da belirgin bir şekilde görülmüştür. Bu ülkelerdeki istikrarsızlıklar, Birleşik Krallık'ın sömürgeleri üzerindeki güç etkisini ve hatta Kafkaslardaki etkisini gösterebilme potansiyelini de tehdit etmiştir (Mustafayev, 2012: 5).

Savaş, aynı zamanda iç bölünme sorunlarına da yol açmıştır. 24 Ocak 1916'da İrlandalı milliyetçiler Bağımsız İrlanda'nın İmparatorluktan ayrılarak kurulduğunu ilan etmiştir. Bu isyan, kanlı bir şekilde bastırılabilmiştir. Ancak bu arada, yalnız İrlanda bağımsızlığından yana olan Cumhuriyetçilere verilen destek de artmıştır. 1918 yılında yapılan seçimlerde Cumhuriyetçilerin siyasi kanadı olan Sinn Fein Partisi, tüm Katolik seçim bölgelerini kazanmayı başarmıştır. Sinn Fein'den seçilen üyeler de Parlamentodan ayrılarak Dublin'de Dail adlı parlamentoyu kurmuşlardır. Akabinde de İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA)'nu kurarak, 1919-21 yılları arasında bir gerilla savaşını başlatmışlardır. Bu süreçte İrlanda Adası, 26 bölgeden oluşan güney ve 6 bölgeden oluşan kuzey İrlanda şeklinde ikiye bölünmüştür. Güney'de Dublin'e sınırlı düzeyde de olsa özerklik yetkisi verilerek yasama yetkisi devredilmiştir. Kuzeyde ise, bugünkü Kuzey İrlanda ayrı bir parça olarak bölünmüştür. IRA'nın birleşik bir İrlanda için kampanya sürdürdüğü bu dönemde, 6 bölgeden oluşan kuzeyin Birleşik Krallıkta kalması ve İrlanda'nın cumhuriyet ilanından vazgeçerek Kral V. George'un krallığını tanıması şartı gözetilerek İrlanda'ya Kanada gibi dominyon statüsü verilmiştir (Çolakoğlu, 2006: 365).

Birleşik Krallıkta iç bölünmeleri de beraberinde getiren Savaş, Almanya'nın kapitülasyonlarının sona ermesine ve Birleşik Krallık'ın Fransa ile ilişkilerinin soğumasına da yol açmıştır (Mustafayev, 2012: 5). Ancak bu durum Savaştan iki ay sonra düzenlenen Paris Barış Konferansı'na kadar sürmüştür. Birleşik Krallık, Fransa ve ABD devlet başkanlarının önderlik ettiği Konferans'ta yapılan görüşmelerin ardından 28 Haziran 1919'da Versay Antlaşması imzalanmıştır (Davis, 2010: 302). Bu Antlaşmanın onaylanmasıyla da Birleşik Krallık'ın ABD ile birlikte fikir babalığını yaptığı Milletler Cemiyeti kurulmuştur.

Uluslararası barışın ve istikrarın korunması amacıyla kurulan Milletler Cemiyeti'nin fikir babalığını yapan Birleşik Krallık'ta, I. Dünya Savaşı'nda genç erkek kuşağının büyük bir bölümü yaşamını yitirmiştir. Savaşın getirdiği maliyet, ülke ekonomisini derinden sarsmıştır. Bu süreçte sömürgelerine daha bağımlı hale gelen Birleşik Krallık için sömürgelerinin koruyuculuğunu yapmanın maliyeti de artmıştır. Üstelik Birleşik Krallık'tan kopan sömürgeler için ABD'nin iyi bir alternatifine dönüştüğü, ABD'nin de Birleşik Krallık'ın aleyhine olarak bu avantajdan yararlanmak istediği görülmüştür (Akın, 2012). Savaştan sonra yaşanan bu ekonomik sorunlar, 1929 yılından itibaren beliren Büyük Ekonomik Buhran'la birleşince Ülke iyice çıkmaza girmiştir (Bakırtaş ve Tekinşen, 2004: 86). Büyük Ekonomik Buhran ve bunu izleyen II. Dünya Savaşı, devletin ekonomiye yaklaşımını büyük ölçüde değiştirmiştir (Yücel, 2010: 72). Krizden çıkmak için İngiliz İktisatçı John

Maynard Keynes tarafından öngörülen politikalar, başta Birleşik Krallık ve daha sonra diğer ülkelere krizden çıkış reçetesi olarak uygulanmıştır. Keynes, ekonomide etkin kaynak kullanımının, ekonomik büyüme ve kalkınmanın, adil gelir ve servet dağılımının, ekonomik istikrarın sağlanması için devletin yönlendirici kararlar alması gerektiğini savunmuştur. Sermayenin de birikim krizini aşmak amacıyla devlete yöneldiği bu dönemde, refah devleti uygulamalarına geçilmiştir (Bayraktar, 2012: 247).

Ülkede çalışan fertlerin 20. yüzyılın başlangıcında oy hakkına sahip olmalarıyla birlikte, siyasi partiler tarafından sefeli liberal ve muhafazakâr partilerin asgari düzeye indirdiği refah düzenlemelerinden uzaklaşmıştır. Aksine devlet tarafından ücretsiz eğitim, konut edinme, iş bulma ve sağlık bakımına ilişkin hizmetlerin verilmesini öngören taleplere yönelinmiştir. Oy hakkının büyümesi, refah devleti uygulamalarının da yaygınlaşmasına yol açmıştır. 1900 yılında kurulan İşçi Partisi (İşçi Temsil Komitesi) de refah tedbirlerini teşvik eden başka bir gücü teşkil etmiştir. 1920'li yıllardaki zayıf ve kısa süreli iktidarının ardından, 1945 yılında yankı uyandıran bir seçim zaferiyle iktidara gelen İşçi Partisi iktidarı döneminde, tutkulu bir refah programı izlenmiştir (Roskin, 2011: 33-34).

Refah devleti uygulamalarıyla etkileri yumuşatılmaya çalışılan Büyük Ekonomik Buhran'dan sonra Avrupa'yı ve Birleşik Krallık'ı en çok sarsan hadise, kuşkusuz II. Dünya Savaşı'dır. Barışı korumak ve devletler arasında çıkabilecek anlaşmazlık ve çatışmaları barışçıl çözümlere kavuşturarak olası savaşları önlemek için kurulan Milletler Cemiyeti, 1921-30 yılları arasındaki birçok uluslararası sorunu çözüme kavuşturmuş, ancak 1930'lu yıllardan sonra bu kabiliyetini yitirmiştir. Bu süreçte Japonya, İtalya ve Almanya'nın çatışmacı-işgalci tavrı, II. Dünya Savaşı'na yol açmıştır (Kıran, 2008: 25-30).

Savaşta Almanya ile daha iyi mücadele etmek amacıyla Winston Churchill'i Başbakanlığa getiren Birleşik Krallık, Almanya'yla 13 Ağustos 1940'tan 12 Ekim 1940'a kadar sürecek olan bir savaşa girmiştir. Savaşta bir İngiliz buluşu olan 'radar' oldukça işe yaramış olup, Almanya çok sayıda uçağını kaybetmiştir. Ancak Almanların işgalci ve saldırgan tutumu yine de devam etmiştir. Bu esnada Japonlar da savaş ilan etmeden Hawaii Adaları'nda Pearl Harbour Üssü'nde toplanan ABD donanmasını yok etmiştir. Bu saldırı üzerine olağanüstü sınaî gücünü savaş sanayine yönelten ABD'nin Japon kentleri olan Hiroşima ve Nagazaki'ye attığı atom bombaları, Japonya'nın teslim olmasına yol açmıştır. Japonya'dan evvel İtalya ve Almanya'nın da ateşkes ilan etmesiyle II Dünya Savaşı sona ermiştir (Barreau ve Bigot, 2006: 300-307).

3.5. II. Dünya Savaşı Sonrası Dönem

Birleşik Krallık'ın küresel gücünün parçalanmasına yol açan II. Dünya Savaşı, ABD ile Krallık arasındaki güç dengesinin ABD'nin lehine olacak şekilde değişmesine yol açmıştır (Akın, 2012). Savaşın sonra, Hindistan ve Pakistan'ın bağımsızlığını elde etmelerini izleyen yirmi yıllık süre boyunca, Birleşik Krallık'ın neredeyse bütün sömürgeleri bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Ancak bunlardan birçoğunun Commonwealth içinde kalarak Ülkeyle bağlarını sürdürme yoluna gitmesi (www.yeniansiklopedi.com/buyuk-britanyatarihi-ingiltere-tarihi, 14.11.2012) ve Büyük Ekonomik Buhran'dan sonra refah devleti uygulamalarında gösterilen başarı, Ülkede 1945-73 döneminde birçok olumlu gelişmenin yaşanmasına yol açmıştır (Bayraktar, 2012: 257). 1945 yılından sonra birbirini

izleyen Hükümetler, Keynes'ci makroekonomik politikaları benimseyerek tam istihdamı sağlamaya çalışmışlardır. Ayrıca refah devleti uygulamalarının kapsamının genişletildiği bu dönemde, eğitim olanakları yaygınlaştırılmış, sağlık hizmetleri ve emeklilik gibi alanlar büyük ölçüde millileştirilmiştir. Böylece Savaş sonrasındaki birçok ekonomik sorun giderilmiştir (Bary, 1989: 116).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşik Krallık'ı ilgilendiren önemli gelişmelerden biri de Avrupa ortak pazarının kurulması ve Ülkenin AB'ye üyeliğidir. Savaştan sonra Almanya'nın tekrar güçlenmesi ve Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya ile Doğu Almanya'yı yanına çekerek Avrupa ülkeleri için bir tehdit oluşturması üzerine, Fransa'nın öncülüğünde AB'nin temellerini teşkil eden AKÇT kurulmuştur (Kıraç ve İlhan, 2010: 193). AKÇT'nin ardından kurulan AET'nin oluşturulmasına yönelik yapılan ilk müzakerelere temsilci gönderen Birleşik Krallık, daha sonra bütünleşme derecesini sevmeyerek müzakerelerden çekilmiştir. Commonwealth ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek amacıyla müzakerelerden çekilen Birleşik Krallık, diğer altı Avrupa ülkesiyle siyasi ve savunma taahhüdü olmayan EFTA'yı kurmuştur (Doğan, 1996: 48). Birleşik Krallık'ın EFTA'dan beklediği sonucu alamaması ve 1960'lı yıllardan sonra yer yer belirmeye başlayan ekonomik sorunlardan dolayı, AET'ye bakışı değişmeye başlamıştır. Bunun üzerine 1961 yılında AET'ye üyelik başvurusunda bulunan Birleşik Krallık'ın başvurusu, 1963 ve 1967 yıllarında Fransa Cumhurbaşkanı de Gaulle'ün vetosuna takılmıştır. Fransız vetosu aşıldıktan sonra, 1972 yılında imzalanan Katılım Anlaşması'nın ardından, 1 Ocak 1973'te tam üyelik statüsünü elde etmiştir (Dura ve Atik, 2003: 270).

Birleşik Krallık'ın AET'ye tam üyeliğinin kabul edildiği bu yıllarda, Ülkede işsizlik ve enflasyon hızı artış eğilimine girmiştir. Keynes'in ucuz para politikası, bu dönemde enflasyonu yükseltmiştir. 1973 yılında yaşanan birinci petrol krizinden dolayı stagflasyonla geçen yıllar başlamıştır. 1979 yılında yaşanan ikinci petrol kriziyle de 1930'lu yıllardan sonra görülen en büyük ekonomik durgunluk yaşanmıştır (Bal, 2011: 14-15). Bu dönemde refah devletinin çöküşünün de kriz üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. Düşük büyüme oranının ve yüksek enflasyonun olduğu bu yıllarda, özellikle sendikaların aşırı düzeyde artan gücünün de etkisiyle refah devleti kapsamında yapılan yüksek kamu harcamalarının finansmanı amacıyla gidilen düzenlemeler, ekonominin çıkmaza girmesine yol açmıştır. Bu dönemde İngiliz siyasi hayatında adeta sessiz bir devrim de yaşanmaktaydı. 1979 yılında yapılan seçimleri Muhafazakâr Parti kazanmış olup, bu gelişme 1979-90 döneminde sürecek olan Margaret Thatcher iktidarını da beraberinde getirmiştir (Bary, 1989: 130).

Uzun süren İşçi Partisi iktidarından sonra başa gelen Thatcher; yukarıda ifade edilen ekonomik darboğazın yanı sıra, Falkland Kriziyle de yüzleşmek durumunda kalmıştır. 1833 yılından beri Birleşik Krallık'a bağlı tutulan Falkland Adaları'na coğrafik anlamda çok yakın olan Arjantin, buraları Birleşik Krallık'ın elinden almak istemiştir. Birleşik Krallık tarafından eski İmparatorluk topraklarına bağımsızlık verilmesi üzerine Falkland Adaları'na yapılacak bir saldırı durumunda da fazla üstelemeden buraların kendisine verileceğini düşünen Arjantin, 2 Nisan 1982'de Adaları işgal etmiştir. Ancak Thatcher'ın Başbakanlığı sırasında ters tepen bu girişim, bölgede savaşa yol açmıştır. Savaşın Birleşik Krallık'ın dezavantajlı konumuna rağmen kazanılmasıyla teslim olan Arjantin, işgal ettiği toprakları terk etmek zorunda kalmıştır (Tüysüzöğlü, 2011: 20). Savaşın ardından 1983 ve 1987 seçimlerini de kazanan Thatcher, dönemin ABD başkanı Ronald Reagan ile birlikte "Yeni Sağ" olarak adlandırılan yaklaşımın mimarlığını üstlenmiştir.

Thatcher'ın Başbakanlığı döneminde, özelleştirme faaliyetlerine ağırlık verildiği gibi, kendisine ekonomide sınırlı roller atfedilen devletin nasıl daha etkin ve verimli kılınabileceği sorunu ön plana çıkarılmıştır (Demirel, 2006: 106). Thatcher, iktidardaki ilk yıllarında AET politikalarına kayıtsız şartsız destek vermesine rağmen, 1983 yılındaki seçimlerden sonra Topluluğun kurumsal yapısı ve Birleşik Krallık'ın üyelikten dolayı üstlendiği sorumlulukları sorgulamaya başlamıştır. Thatcher, aynı zamanda Avrupa Para Sistemi'nin de dışında kalmayı tercih etmiştir (Doğan, 2002: 22-25). Thatcher'ın Avrupa Para Birliği'ni reddedici politikalar benimsemesi, Parti içinde muhalefete rıza göstermeyen otoriter tutumu, ekonomik göstergelerin kötüye gitmesi, ciddi bir muhalefete rağmen kafa vergisi (poll tax)'ni yürürlüğe koyması gibi nedenlerle Parti içinde Thatcher'a olan siyasi destek sona ermiştir. Siyasi desteği sona eren Thatcher'ın 1990 Kasım'ında istifası üzerine, Muhafazakâr Parti'nin başına John Major geçmiştir (Karahanoğulları, 2010: 149-150). 1992 yılında yapılan seçimlerden de Muhafazakâr Parti'nin galip çıkmasını sağlayan Major Başbakanlığı döneminde ülke ekonomisinin sürekli resesyonda olması, İşçi Partisi'nin oylarını artırarak iktidar olmasını sağlamıştır (Bilgin, 2015: 206-207).

Tony Blair'in hem refah döneminin sosyal devlet modeline, hem de neo-liberal politikaların yarattığı kimi tahribatlara alternatif olarak bir "Üçüncü Yol" geliştirmek amacıyla ortaya koyduğu model sayesinde İşçi Partisi, büyük bir kamuoyu desteğine sahip olmuştur. Kamunun birçok toplumsal işlevinin tasfiye edilmesi gerektiğini ifade ederken, aynı zamanda kamu mali krizine karşı bir alternatif sunma iddiasını taşıyan Üçüncü Yol politikalarına (Karahanoğulları, 2010: 151) dayanan İşçi Partisi, 1997 yılındaki seçimlerin ardından "yeni" sıfatını almıştır. 13 yıllık iktidarı boyunca Blair ve Gordon Brown Hükümetleri, Muhafazakâr Parti iktidarı döneminden beri yükselmiş sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri tersine çevirmek, daha adil ve eşit bir toplum için büyük bir fırsatı ifade etmiştir. Yeni İşçi Partisi, 1997 yılından beri kamu hizmetlerine eşsiz yatırımlar yapmıştır. Ulusal Sağlık Sistemi'ne yapılan yatırımların iki kat artış gösterdiği Yeni İşçi Partisi Hükümetleri döneminde, eğitim, polis, adalet ve ulaşım gibi alanlarda da önemli düzeyde harcamalar yapılmıştır (Diamond, 2010: 71-72).

Kamusal yatırımlarda belirgin düzeyde artışların görüldüğü bu dönemde, Westminster modelin dönüştürülmesine dönük birçok adım atılmıştır. Bunlar arasında; Lordlar Kamarası'nın zayıflatılması ve adem-i merkezîyet ilkesine ağırlık verilmesi gibi değişiklikler yer almaktadır. Parti manifestosunda yer alan "Lordlar Kamarası'ndaki soya dayalı üyeliğin sonlandırılması"na dönük vaadini iktidara geldiğinde yerine getiren Blair (Kama, 2016: 192), miras yoluyla gelen asilzadelerin çoğunu kapı dışarı ederek, onları 'ömürlük asiller'e dönüştürmüştür (Roskin, 2011: 49). Yerelleşme yönünde önemli adımların atıldığı Yeni İşçi Partisi döneminde, İskoçya ve Galler'e de birtakım özerklik statüleri tanınmış ve bunların kendi parlamentolarını kurmalarına olanak sağlanmıştır. Bununla da yetinilmeyerek, yerel yönetimlerin "En İyi Değer Problemleri" adı altında geliştirilmesi ilke olarak benimsenmiştir. Yeni İşçi Partisi'nin yeniliklerinden biri de Muhafazakârların karşı çıktığı AB'nin bir hedef olarak algılanmasıdır. Yeni sol düşüncesiyle yeni sosyal demokratların liderliğine soyunan Blair, AB içinde daha etkili ve öncü bir Birleşik Krallık yoluyla liderlik amacını gütmüştür (Şener, 2004: 144).

Yeni İşçi Partisi döneminde, Ülke gündeminde yıllarca yer edinmiş, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel yönleri bulunan Kuzey İrlanda sorunu da çözüme kavuşturulmuştur. Bahsi geçen, 16.

yüzyılda Krallığın Katolik Kilisesi'nden ayrılarak Anglikan Kilisesi'ni kurmasıyla hem etnik köken, hem de mezhep bakımından iki farklı topluluğun varlık gösterdiği bir devri beraberinde getirmesiyle başlamıştır (Kaya, 2012: 20). Ancak 1960'lı yıllara gelindiğinde bu sorun iyice kökleşmiştir. 1960'lı yıllarda, temel haklar ve sosyal adalet isteği şeklinde beliren birtakım gösterilerin ve bu gösterileri bastırmak adına başvurulmuş askeri müdahalelerin dozunun iyice artmasıyla başlayan, Ülkede toplamda üç binden fazla insanın yaşamını yitirmesine ve otuz binden fazla yaralanmaya yol açan 'terörize olmuş' devasa bir soruna dönüşmüştür (Ergil, 2008: 249-250). 1998 yılına kadar bu sorunun müsebbibi olan IRA'ya karşı güvenlik odaklı bir politika izlenmiştir. Ancak 1998 yılında geçmişte terör ve suç örgütleriyle yakın bağı olan siyasi partilerle görüşmeyi reddeden Ülkede, Blair'in silahsızlanmayı diyalog kurmanın ön şartı olarak görmeye karar vermesi ve IRA'nın siyasi uzantısı olan Sinn Fein'in lideri Gery Adams'ı Başbakanlık Konutu'na görüşmeye davet etmesiyle terörle mücadelede yeni bir dönem başlamıştır. Bu süreç, AB ve ABD'nin de dış araçlar olarak konuya müdahil olmasıyla da uluslararası bir boyut kazanmıştır. Tarafların siyasi olarak desteklediği bu süreç, ekonomik teşviklerle birlikte sürdürülmüştür. Bu süreçte 1998 yılında Belfast Anlaşması (Hayırlı Cuma)'nın imzalanmasıyla genel bir af ilan edilmiştir (Arakon, 2009: 45-46). Ancak bunu izleyen süreçte IRA'nın silah bırakmaması üzerine başta ABD olmak üzere diğer taraflarca Sinn Fein'e uygulanan baskıdan dolayı, IRA 2005 yılında silah bırakmak zorunda kalmıştır. Böylece Kuzey İrlanda sorunu çözülerek, bölgedeki siyaset de doğal seyrine kavuşmuştur (Kaya, 2012: 21-23).

Yeni İşçi Partisi Hükümetleri, ekonomik ve siyasi anlamda oldukça verimli hizmetleri hayata geçirdiği 1990'lı yıllardaki performansını, 2000'li yılların başında yakalayamamıştır. Ülkede ekonomik büyümede yavaşlamanın görüldüğü bu yıllarda, özel sektörde iflaslar artmaya başladığı gibi, bireysel borçlanmalarda geri ödeyememe oranlarında ve kamu borçlanma tahminlerinde artış görülmüştür. 2008 yılında ABD'de başgösteren finansal kriz de eş zamanlı olarak Birleşik Krallık'ta yansımaları bulmuş, devlet birçok banka ve finansal kuruluşu kamulaştırmak zorunda kalmıştır (Karahanoğulları, 2010: 153).

Yaşanan bu ekonomik kriz, Yeni İşçi Partisi'nin ekonomik yeterlilik konusundaki ününü çok kötü bir şekilde yıpratmıştır. Kamusal hizmetlerin giderek artan şiddetli kesintilere maruz bırakıldığı bu dönemde, açık bir şekilde bütçe konsolidasyonu ve kemer sıkma politikalarına yönelinmiştir (Diamond, 2010: 77). Yaşanan bu ekonomik darboğaz, 2010 yılında yapılan seçimlerde iktidar değişikliğine yol açmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez hiçbir siyasi partinin Avam Kamarası'nda çoğunluğu sağlayamadığı bu seçimlerin ardından, Muhafazakâr Parti ile Liberal Demokrat Parti'nin birlikte kurduğu koalisyon hükümetiyle Ülke 2015 yılına kadar yönetilmiştir. Yine bir koalisyon hükümetinin beklendiği 2015 seçimlerinde, beklenenin aksine David Cameron'un Başkanlığındaki Muhafazakâr Parti tek başına iktidar olmayı başarmıştır (Bilgin, 2015: 207).

Son dönemlerde yapılan parlamento seçimlerinin dışında, Birleşik Krallıkla gerçekleşen iki önemli referandumdan bahsedilerek bu bölümün sonlandırılması planlanmaktadır. 18 Eylül 2014 tarihinde İskoçya'da gerçekleşen bağımsızlık referandumunu, bunlardan ilkinin teşkil etmektedir. 2012 yılında imzalanan Edinburgh Antlaşması ile 2014 yılı sonundan önce bağımsızlık konusunun referandumla karara bağlanması üzerine İskoçya'da referanduma gidilmiştir. %55 oranında hayır oyunun çıktığı referandum, gerek İskoçya gerekse İngiliz halkının ayrılıktan yana bir tavır sergilemediğini göstermiştir (Enterili, 2014: 121,134). 23 Haziran 2016 tarihinde Birleşik Krallık'ın

AB'den ayrılmasının oylandığı referandumda ise, katılımcıların %52'sinin onayıyla AB'den çıkma kararı (Brexit) alınmıştır. Gerek Ülkede, gerekse AB'de ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda çalkantılara yol açan Brexit kararı sonrası, Başbakan Cameron istifa etmiştir. Cameron'un istifası üzerine görevi, Muhafazakâr Parti'den Theresa May devralmıştır. Brexit kararından sonra da iki yıl sürecek müzakereler neticesinde, Birleşik Krallık'ın AB'den çıkması sağlanacaktır (ASEM, 2016). Brexit kararı, aynı zamanda 2014 yılında referandumla reddedilen İskoçya'nın bağımsızlık oylamasının, tekrar edilmesi girişimlerine de kapı aralamıştır. İskoçya Bölgesel Hükümet Başkanlığı, Birleşik Krallık'ın iki yıl sürecek Brexit süreci tamamlanmadan kendi kaderini tayin etmek maksadıyla 2018 yılı sonbaharı ya da 2019 ilkbaharı arasında ikinci kez bağımsızlık referandumuna gitmeyi planlamaktadır

(<https://www.sabah.com.tr/dunya/2017/03/13/iskocya-yeni-bagimsizlik-referandumu-surecini-baslatiyor>, 10.11.2017).

SONUÇ

Sanayi Devrimi ve liberalizmin ana vatanı sayılan Birleşik Krallık'ta, ulus devlet ve onun ideolojisi olan ulusçuluk, varolan devlet geleneğiyle uyumlu şekilde gelişmiş; taç, ulus ve mezhebin aynılığından dolayı toplumsal entegrasyon erken dönemde sağlanmıştır. Sınıflı toplum yapısıyla güçlü bir merkezîyetçilikten sürekli kaçınılan modern bir Avrupa ülkesi olan Birleşik Krallık, esnek bir anayasal devlet yapısına sahip olmuştur. Siyasi ve toplumsal değişimin evrimle gerçekleştiği Birleşik Krallık; yasama ve yürütme erklerinin büyük ölçüde kaynaştığı, bölgesel farklılıklara, hukukun üstünlüğüne ve demokratik temellere dayanan bir anayasal monarşidir.

Birleşik Krallık'ta ulus devletin oluşumu ve sorunlarının dönemler halinde incelendiği bu çalışmada, şu bulgulara erişilmiştir: Ülkede istila, işgal ve savaşların, geciken dil ve mezhep birliği sorunlarının yaşandığı Ortaçağ ve öncesi dönemde; güçlü bir merkezi iktidar ve sınıflı bir toplum yapısına kavuşulduğu gibi, Magna Carta ile iktidarı sınırlama yoluna gidilmiştir. Parlamantonun temellerinin atıldığı, veba salgını, köylü isyanları ve taht kavgalarının yaşandığı bu dönem, Ülke yönetiminin Tudor Hanedanı'na geçmesiyle sona ermiştir. Tahtla Kilise ve mezhepler arasında çatışma sorunlarının belirlediği ulus devlet döneminde ise, yaşanan köklü ekonomik ve toplumsal değişimle feodal düzen çözülerek yerini kent burjuvazisinin toplumda üstünlük sağladığı bir döneme bırakmıştır. Sekülerleşmenin ve monarşiden parlamentoya doğru bir kaymanın başladığı bu dönemde, askeri ve ticari anlamda birçok başarı elde edilmiştir. Şanlı Devrim'in ardından başlayan imparatorluk ve Sanayi Devrimi döneminde, taç ve iç bağımsızlık mücadeleleriyle sömürge savaşları sorunları yaşanmıştır. Başbakanlık makamının doğduğu ve parlamenter demokrasi alanında önemli adımların atılmaya başlandığı bu dönemde, Sanayi Devrimi ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı yaşanmıştır.

Birleşik Krallık, Viktorya çağıyla başlayıp II. Dünya Savaşı'na kadar devam eden dönemde, ekonomik nedenli saldırganlaşma ve iç bölünmeler sorunuyla yüzleşmiştir. I. Elizabeth'ten sonra Ülkenin ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan ikinci kez doruk noktasına çıktığı Viktorya döneminde, serbest ticaretin yerleştirilmesine ve daha evvel başlatılan anayasal reformların sürdürülmesine çalışılmıştır. Ülkenin sömürgelerinin sayısını artırdığı ve uluslararası sorunlara müdahil olmaya devam ettiği Viktorya sonrası dönemde yaşanan I. Dünya Savaşı; iç bölünmeleri getirdiği gibi, Ülke

ekonomisini de derinden sarsmıştır. Savaştan sonra yaşanan ekonomik sorunlar, 1929 yılından itibaren yaşanan Büyük Ekonomik Buhan'la birleşince Ülke ekonomisi iyice çıkmaza girmiştir. Krizden çıkmak için benimsenen Keynesyen politikalarla refah devleti uygulamasına geçilen Birleşik Krallık'ı Buhrandan sonra en çok sarsan hadise, kuşkusuz II. Dünya Savaşı olmuştur. Birleşik Krallık'ın küresel güç kaybına uğradığı II. Dünya Savaşı'ndan sonraki 1945-73 döneminde başarılı bir şekilde uygulanan Keynes'ci makroekonomik politikalar, birçok olumlu gelişmenin yaşanmasına yol açmıştır. 1973 yılında AET'ye tam üye olan Birleşik Krallık, bu yıllarda yaşanan 1973 ve 1979 petrol krizleri ile refah devletinin krizlerini aşmak maksadıyla Margaret Thatcher'ın önderliğini yaptığı "Yeni Sağ" olarak adlandırılan politikaları benimsemiştir. Falkland Savaşı'nın yaşandığı ve devletin sınırlarının adeta yeniden tayin edildiği Thatcher Hükümetleri döneminin ardından, Yeni İşçi Partisi iktidarı başlamıştır. Yeni İşçi Partisi iktidarı döneminde, Westminster Modeli'nin dönüştürülmesine yönelik birçok adım atıldığı gibi, Kuzey İrlanda Sorunu da çözüme kavuşturulmuştur. 2008 yılında yaşanan küresel finansal krizden dolayı, iktidar değişikliği gerçekleşerek Ülke yönetimine Muhafazakâr Parti gelmiştir. Birleşik Krallık Muhafazakâr Parti Hükümetleri döneminde, İskoçya'da gerçekleştirilen bağımsızlık referandumu ve Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasının oylandığı iki referanduma ev sahipliği yapmıştır.

Sonuç olarak, dil ve dinin yanında, müşterek geçmiş, fedakârlıklar ve müştereken atılan adımlarla toplumsal entegrasyonu hızlanan Birleşik Krallık'ın, etnik köken veya ırklar tarafından ayrılan gruplarla yaşayacak kadar esnek bir ulus anlayışına dayandığı görülmektedir. Birleşik Krallık'ta burjuvazinin çok erken dönemde güçlenerek bütün bölgeleri ekonomik ve kültürel bakımdan etkisi altına almasından dolayı, güçlü bir merkezileşmeden ve asimilasyon politikalarından kaçınılmıştır. Uzun bir evrimsel sürecin sonunda şekillenen ulus devlet yapısına sahip olan Birleşik Krallık'ta ulusçuluk da ağırlıklı olarak eşitlikçi ve barışçıl nitelikler arz etmiştir. Bu yüzden son yıllarda birçok Avrupa ülkesinde ekonomik temelli milliyetçilik ve himayecilikte artış görülmesine rağmen, Birleşik Krallık'ta bu yönde belirgin bir artış sezilmemiştir. Hiçbir dönemde ulus devletin siyasi, ideolojik ve sosyal bir mite dönüşmediği Birleşik Krallık'ta, merkezi ve üniter devlet yapısı, yerleşme yönünde atılan adımlarla yumuşatılarak devam ettirilmiştir. AB üyeliğinin sağladığı avantajlardan da yararlanılarak sürdürülen bu süreçte, Westminster Modeli'nin günün koşullarına göre revizyonuna olanak sağlanmıştır. Kuzey İrlanda Sorunu gibi kronikleşen tarihsel sorunlarını siyasi diyalog ve ekonomik tedbirlerle çözüme yoluna giden Birleşik Krallık, parlamenter demokrasi ve insan hakları alanında ciddi ivme kazanmıştır. Cromwell dönemi gibi istisnalar hariç tutulduğunda parlamenter demokrasinin kesintisiz bir şekilde işlediği Birleşik Krallık'ta, seçimler yurttaşların yöneticilerini meşrulaştırmasının yegâne yolu haline gelmiştir. Avrupa bütünleşmesinin en somut adımı olan AET'ye geç dahil olan ve Toplulukla entegrasyon düzeyini sürekli düşük tutan Birleşik Krallık, Brexit referandumundan çıkan sonuçla da büyük ekonomik ve siyasi riskleri göğüslemek durumunda kalmıştır.

KAYNAKÇA

Acartürk, E. ve R., Kılıç, (2011), "Osmanlı Devletinde Kapitülasyonların İktisadi ve Siyasi Perspektiften Analizi", Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 29(2), ss. 1-21.

- Akın, A., (2012), İngiliz Stratejisi Tarihten Bugüne İngiliz Stratejisi ve İngiliz Stratejisini Belirleyen Esaslar, <http://www.stratejikanaliz.com/kategoriler/dis_politika/ingiliz_stratejisi.htm> (27.12.2012).
- Alkan, H., (2013), Karşılaştırmalı Siyaset Başkanlık ve Parlamenter Sistem Işığında Yarı Başkanlık Modelleri, Açılım Kitap, İstanbul.
- Aragon, M. (2009), “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Ulusal Kimlik ve Azınlık Sorunları: Batı Avrupa Deneyimi ile Türkiye’deki Kürt Sorununun Karşılaştırmalı Analizi”, Fransa ve Türkiye’de Toplum Diyaloğu Önyargıları Aşmak, ed. Senem Aydın Düzgüt ve Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss. 35-56.
- Armaoğlu, F., (2010), 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995), Alkım Kitabevi, İstanbul.
- Arslan, R., (2013), Demokratik Yönetim Sistemleri, Dora Basım Yayıncılık, Bursa.
- ASEM (Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi), (2016), Brexit: İngiltere Avrupa Birliği’nden Ayrılıyor <<http://asem.org.tr/tr/publication/details/7116/Brexit-%C4%B0ngiltere-Avrupa-Birli%C4%9Fi%E2%80%99nden-Ayr%C4%B1%C4%B1yor>> (11.09.2017).
- Bal, O., (2011), Ekonomik Sistem Olarak Kapitalizmin Evrimi ve İstihdam, <akademikpersonel.kocaeli.edu.tr/.../oguz.bal10.11.2011_15.56.52bil...> (23.11.2012).
- Bakırtaş, İ. ve A., Tekinşen, (2004), “Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (12), ss. 83-100.
- Barreau, J.-C. ve G., Bigot, (2006), Tarih Öncesinden Günümüze Bütün Dünya Tarihi, çev. Ayşen Özışık, Dharma Yayınevi, İstanbul.
- Barry, N. P., (1989), Yeni Sağ, çev. Cevdet Aykan, Tisamat Basımevi, Ankara.
- Bayraktar, C., (2012), “Keynes ve Refah Devleti”, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2), ss. 247-261.
- Bayraktar-Durgun, G., (2012), “Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı”, Çağdaş Siyasal Sistemler, ed. Burhan Aykaç ve Şenol Durgun, Binyıl Yayınevi, Ankara, ss. 15-67.
- Baysoy, E., (2011), “Modernleşme ve Jeopolitik Ekseninde Doğu Sorunu”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, (13), ss. 43-72.
- Bilgin, M., (2015), “Parlamenter Sistemin Doğduğu Ülke: İngiltere”, Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Parlamenter Sistem Almanya, Güney Afrika, Hindistan, İtalya, İngiltere, Japonya Örnekleri, ed. Havvana Yapıcı Kaya, TBMM Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, ss. 191-235.
- Bilik, E., (1951), “İngiltere’de 18 ve 19’uncu Yüzyıllarda Parlamento Hükümeti ve Anayasa Islahatı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8(1-2), ss. 439-453.
- Bozdağlıoğlu, Y. ve Ç., Özen, (2004), “Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık”, Uluslararası İlişkiler, 1(4), ss.59-79.
- Brubaker, R., (2010), Fransa ve Almanya’da Vatandaşlık ve Ulus Ruhunu, çev. Vahide Pekel, Dost Kitabevi, Ankara.
- Çam, E., (2000), Çağdaş Devlet Sistemleri, Der Yayınları, İstanbul.
- Çolakoğlu, E., (2006), “Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı’nda Bölge Yönetimleri”, EKEV Akademi Dergisi, (29), ss. 357-369.
- Davis, J. C., (2010), Taş Devrinden Bugüne Tarihimiz İnsanın Hikâyesi, çev. Barış Bıçakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Demirel, D., (2006), “Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: Etkin Devlet”, Sayıştay Dergisi, (60), ss. 105-128.
- Diamond, P., (2010), “İngiliz İşçi Partisi: İktidardan Düşmüş Yeni İşçi Partisi”, Avrupa’da Sosyal Demokrasinin Bugünü ve Geleceği, çev. Aydın Cıngı ve Ergun Aydınoglu, der. Anna Materska Sosnowska vd., Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Yay, İstanbul, ss. 70-80.
- Doğan, C., (2008), “Klasik Liberalizmden Neo-Liberalizme Devletin Rolü Sorunsalı”, Sosyoloji Notları, (Eylül-Ekim-Kasım Sayısı), ss. 56-66.
- Doğan, N., (2002), “Dış Politika-İç Politika Etkileşimi Açısından Avrupa Bütünleşmesi: İngiltere Örneği”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (19), ss. 17-34.

- Dura, C., H., Atik, (2007), Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Durgun, Ş., (2000), “Modern Devlet Olmanın Zorunlu Koşulu Ulus Devlet midir?”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2(3), ss.109-124.
- Duverger, M., (1995), Siyasal Rejimler, çev. Teoman Tunçdoğan, Yeni Yüzyıl Kitaplığı İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ergil, D., (2008), Doğu Sorunu Teşhisler Tespitler, Akademi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Ege, E. S., (2006), “Milliyetçilik ve On Dokuzuncu Yüzyıl İngiliz ve Amerikan Edebiyatı”, Littera, (19), ss. 69-86.
- Erkan, S., (2010), “Savaş ve Barış Bağlamında XIX. Yüzyıl Uluslararası İlişkilerinin Özellikleri”, SDÜ Fen Edebiyat Dergisi Sosyal Bilimler Dergisi, (22), ss. 93-115.
- Erkul, İ. Ç., (2016), “Britanya İmparatorluğu’nun Kuruluşunda Tudor Hanedanı’nın Etkisi, IJOESS, 7(23), ss. 152-174.
- Eroğul, C. (2001), Çağdaş Devlet Düzenleri, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Esen, B. N., (1963), Anayasa Hukuku Genel Esaslar, Resimli Posta Matbaası, Ankara.
- Elik, S. ve F., Bal, (2014), “Çağdaş Uluslararası Sistemin Kaynağı ve İlk Dönemi Olarak İspanya-Portekiz Atlantik Sistemi,1493-1648”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(1), ss. 88-117.
- Enterili, Y., (2014), “İskoçya’nın 18 Eylül 2014 Bağımsızlık Referandumu’nun Tarihsel Süreci”, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2), ss. 121-136.
<http://www.felsefekibi.com/sanat/zamanintini/zamanin_tini_ingiltere_victoria_donemi.html> (14.11.2012).
- Göze, A., (2013), Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Gözübüyük, A. Ş., (2003), Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Güler, Y. (2005), “Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)”, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1), ss. 227-240.
- Gündüz, Ş., (2010), “Evensel Dinin Millileştirilmesi: Anglikanizm ve Türklüslamı”, Milet ve Nihal İnanc, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, 7(3), ss. 9-38.
- Joppke, C., (1999), Immigration and Nation State The United States, Germany and Great Britain, Oxford University Press Inc, Newyork.
- Kama, S., (2016), “Parlamentar Hükümet Sistemi Olarak “Westminister Modeli” Britanya Örneği Üzerine Bir Deneme”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22(2), ss. 161-201.
- Karaimamoğlu, T., (2016), “Kara Ölüm Veba Salgını ve Ortaçağ İngiltere’sine Etkileri”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (37), ss. 591-610.
- Karluk, R., (2003), Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Karluk, R., (2014), Avrupa Birliği Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Karahanoğulları, Y., (2010), “Birleşik Krallık’ta Siyasi-İktisadi Dönüşüm ve Kamu Mali Krizi”, Ekonomik Yaklaşım, 21(77), ss. 143-170
- Kaya, E., (2012), Çatışma Çözümü ve Türkiye’de Kürt Meselesi, Bilgesam Yayınları, İstanbul.
- King, E., ve J., Hawley, (1959), “İngiliz Common Law’unun Gelişmesi”, çev.. İlhan Tütem, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,16(1), ss. 178-233.
- Kıraç, S., ve B., İlhan, (2010), “Avrupa Birliği Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar”, Milli Eğitim, (188), ss. 191-201.
- Kıran, A., (2008), “Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş”, GAU Journal of Social and Applied Science, 3(6), ss. 19-36.
- Koçdemir, K. (2004), Milli Devlet ve Küreselleşme Anlamı Değişen Sınırlar, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Kovancı, O., (2003), Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksulluk Yasaları, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara.

- Lindh, M., (2012), İngiliz Tecrübesinin Amerikan Çöküşündeki Etkisi, çev. M. Alpaslan Balcı <<http://www.pressmedya.com/?aType=yazarHaber&ArticleID=4768>>, (22.09.2012).
- Llobera, J. R., (2007), Modernliğin Tanrısı Batı Avrupa'da Milliyetçiliğin Gelişimi, çev. Emek Akman ve Ebru Akman, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Mustafayev, R., (2012), "Birinci Cumhuriyet'in Sonbaharı-2 Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Büyük Güçlerin İlgi Alanında", IRS Miras, (2), ss. 4-9.
- Oran, B., (2009), Asimilasyoncu Fransa yerini demokratik Fransa'ya bıraktı, <<http://www.radikal.com.tr/turkiye/asimilasyoncu-fransa-yerini-demokratik-fransaya-birakti-953315/>> (10.09.2012).
- Özkan, D., ve H. S., Barladır, (2014), "Modern Toplumun Oluşum Sürecinde Politika, Toplum ve İletişim: Modern İngiltere'nin İlk Dönemi", Gaziantep University Journal of Social Sciences, 13(4), ss. 837-880.
- Öztan, R. H., (2009), Çağa İsmi Veren Kadın: I. Elizabeth, <www.iekaum.hacettepe.edu.tr/cagaisminiveren.pdf>, (18.11.2012).
- Roberts, J.M., (2010), Avrupa Tarihi, çev. Fethi Aytuna, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Roskin, M. G. (2011), Çağdaş Devlet Sistemleri Siyaset, Coğrafya, Kültür, çev. Bahattin Seçilmişoğlu, Adres Yayınları, Ankara.
- <<https://www.sabah.com.tr/dunya/2017/03/13/iskocya-yeni-bagimsizlik-referandumu-surecini-baslatiyor>> (10.11.2017).
- Sallan-Gül, S., (2000), "Yeni Sağ Sosyal Güvenlik Anlayışının Tarihsel Bağlantıları: İngiltere ve Türkiye Örnekleri", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 40(3-4), ss. 51-66.
- Schulze, H., (2005), Avrupa'da Ulus ve Devlet, çev. Timuçin Binder, Literatür Yayınlar, İstanbul.
- Sencer, M., (1990), "İnsan Hakları Açısından İngiliz Devrimi", Amme İdaresi Dergisi, 23(2), ss. 3-21.
- Seignobos, C., (1960), Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi, çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, Ankara.
- Şener, H. E., (2004), "Postmodern Dönemde Devleti Modernleştirmek: Yeni İşçi Partisi'nin Kamu Hizmeti Anlayışı", Amme İdaresi Dergisi, 37(3), ss. 121-146.
- Şentek, Z. (2015), İngiltere'nin Göç Politikası: Eskiler Gitsin, Yeniler Gelmesin <<https://m.bianet.org/biamag/siyaset/166941-ingiltere-nin-goc-politikasi-eskiler-gitsin-yeniler-gelmesin>> (20.10.2017).
- Tuzcuoğlu, F., (1996), "Demokratik Parlamenter Sistemin Beşiği İngiltere'nin Tarihinden İlginç Anekdotlar", SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), ss. 279-288.
- Tüysüzoğlu, G., (2011), "İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiliz Dış Politikası: İmparatorluk Yaşıyor mu?", Akademik Bakış Dergisi, (26), ss. 1-23.
- Wallace, W., (2005), "Kurtuluş mu, Geri Çekilme mi? Batı Avrupa'da Ulus Devlet, 1945-93", Peter Gowan, çev. Ali Çakıroğlu, ed. Perry Anderson, Avrupa Sorunu, Avrupa Ne, Avrupalı Kim?, Aykırı Yayınları, İstanbul, ss. 31-76.
- Yayla, A., (2014), Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler, Adres Yayınları, Ankara.
- <<http://www.yeniansiklopedi.com/buyuk-britanyatarihi-ingiltere-tarihi/>> (14.11.2012).
- Yiğit, B., (2007), "Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Propaganda Faaliyetleri: Kurmaca Dışı Metinler Üzerine Bir İnceleme", Khazar Journal of Humanities and Social Sciences, 12(1-2), ss. 293-311